

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

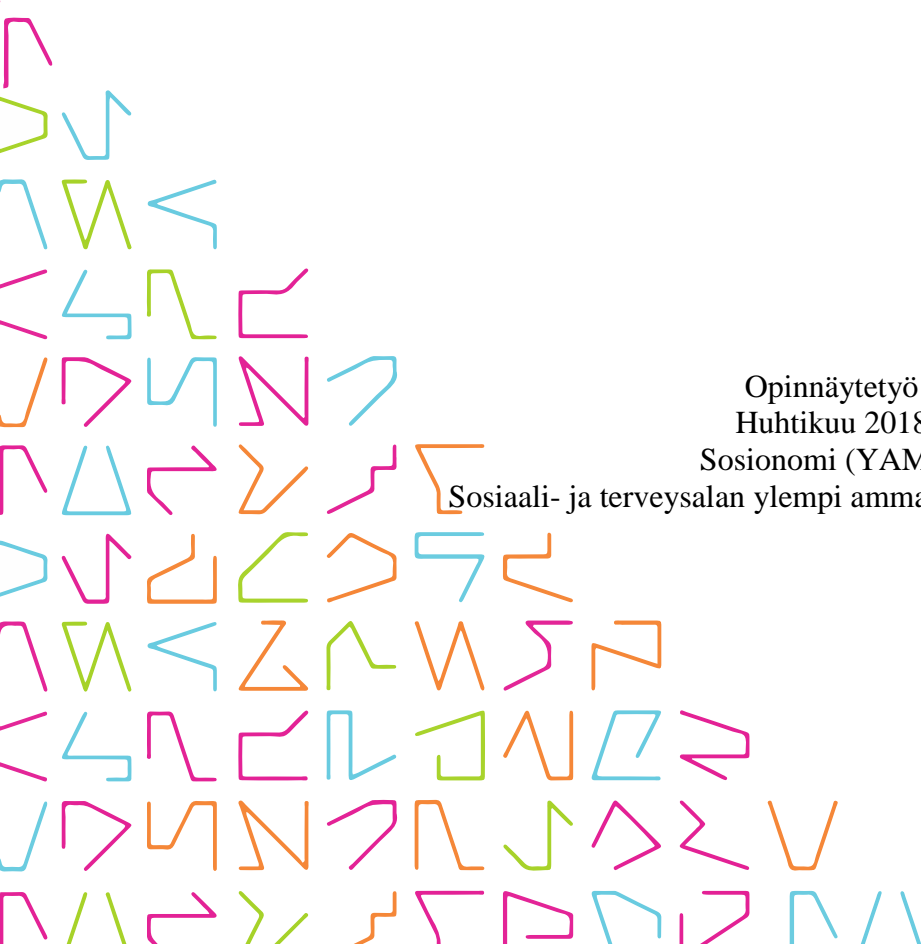
”MATKA ASUNNOTTOMUUDEN POLULLE JA TAKAISIN”

Kokemuksia asunnottomuudesta

Eveliina Laine

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2018
Sosionomi (YAMK)

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi (Ylempi AMK)
Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi ammattikorkeakoulututkinto

LAINEN, EVELIINA:
”Matka asunnottomuuden polulle ja takaisin”
Kokemuksia asunnottomuudesta

Opinnäytetyö 80 sivua, joista liitteitä 6 sivua
Huhtikuu 2018

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen ongelma, joka koskettaa laajasti eri väestö- ja ikäryhmiä. Suurin osa asunnottomista asuu tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona, minkä vuoksi asunnottomuusongelman laajuutta on vaikea nähdä kadulla. Asunnottomuuslaskujen laskusta huolimatta yhä useampi ajautuu asunnottomaksi myös uudelleen. Asunnottomuuden vähentäminen ja toimenpiteet sen ennaltaehkäisemiseksi ovat määritelty Juha Sipilän hallituksen Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn, AUNE 2016-2019, toimenpideohjelmassa. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanke vastaa toimenpiteiden toteuttamisesta sovitussa osatoteuttajakaupungeissa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata asunnottomuuspolkuja Tampereella, joka on yksi kuntastrategiat -hankkeen osatoteuttajakaupungeista. Sen lisäksi tarkoituksena oli tarkastella myös niitä kriittisiä kohtia asunnottomuuspoluissa, jolloin asunnottomuuden alkaminen olisi voitu ennaltaehkäistä tai jo alkanut polku päättää. Tavoitteena oli ennen kaikkea lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ilmiönä sekä asunnottomien kohderyhmästä ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka sisältää myös elementtejä narratiivisesta tutkimusotteesta. Opinnäytetyöni aineisto on kerätty teemahaastatteluilla kolmessa eri vaiheessa. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet asunnottomuutta kokeneet henkilöt. Aineisto koostuu yhteensä 24 asunnottomuustarinasta. Aineiston analyysi on toteutettu narratiivisena analyysinä.

Tutkimuksen myötä oli nähtävissä asunnottomuuspolkujen moninaisuus ja yksilöllisyys. Syyt asunnottomuuden taustalla ovat moniulotteisia ja asunnottomuuden polulle ajaututaan erinäisten yksiköllisten ja yhteiskunnallisten syiden summana. Asunnottomuuspolkujen erilaisuudesta huolimatta asunnottomuuspoluissa on nähtävissä samoja vaiheita. Asunnottomuuspolun vaiheet rakentuvat asunnottomuuden alkamisen, elämän asunnottomuuspolulla sekä asunnottomuuden päättymisen varaan. Asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen ja uusiutumisen kannalta tärkeäksi muodostuvat myös elämä ennen ja jälkeen asunnottomuuden. Asunnottomuuden polulle ajautumisen taustalla voidaan nähdä erilaisia riskitekijöitä. Näiden riskitekijöiden tunnistaminen nousee tärkeäksi asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Asunnottomuuden taustalla nähtiin henkilökohtaisen tuen ja neuvonnan puute niin asumisen tukemisessa kuin asunnon hakuprosessissa. Taustalla voidaan nähdä myös pula kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista.

Asiasanat: asunnottomuus, asunnottomuuspolut, asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen, huono-osaisuus, syrjäytyminen, narratiivinen tutkimus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

LAINEN, EVELIINA

“A Journey to the Path of Homelessness and Back”

Experiences of Homelessness

Bachelor's thesis 80 pages, appendices 6 pages

April 2018

Homelessness is a social problem that affects extensively different population and age groups. Today most of the homeless live temporarily with relatives and acquaintances. For this reason, the effect of homelessness is difficult to see on the street. Despite the decrease in homelessness has been noticed that more and more people drift back into homelessness. Measures to reduce and prevent homelessness have been defined on operational program of homelessness prevention, AUNE 2016-2019, by government of Juha Sipilä's. The Project of Municipal Strategies to Prevent Homelessness is responsible for implementing measures in the cities.

The purpose of this study was to describe the path to homelessness in Tampere, which is one of the cities of municipal strategies. Another purpose of this study was to determine critical points in homelessness. The aim was above all to increase understanding of homelessness as a phenomenon but also to advocate that homeless people be involved in the development of homeless services.

This study is a qualitative study that includes also elements of narrative study. The data were collected in three phases by theme interview. The target group of this study was people who have experienced homelessness. The data consists of 24 homelessness stories. The analysis of the data has been implemented as narrative analysis.

The results show the diversity and individuality of homelessness paths. The reasons behind homelessness are multi-dimensional and the path to homelessness was often driven by several different causes for example individual and social factors. Despite the diversity of homelessness paths, there are traces of similar steps. The study revealed two important periods; life before and after homelessness. However, the paths can be divided into three: beginning, during and end of homelessness. Behind the drift to homelessness there are different risk factors. Identifying these risk factors are crucial in preventing homelessness. The background of homelessness includes lack of personal support and counseling in support of housing and in housing application process. The results also revealed a shortage of affordable rental housing.

Key words: homelessness, homelessness paths, prevent homelessness, deprivation, exclusion, narrative research

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	9
3	ASUNNOTTOMUUDEN VÄHENTÄMINEN JA ENNALTAEHKÄISEMINEN	10
	3.1 Asuntopolitiikka Suomessa.....	10
	3.2 Ennaltaehkäisevä asunnottomuustyö	11
	3.2.1 AUNE -toimenpideohjelma 2016-2019	13
	3.2.2 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanke	16
4	ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ.....	20
	4.1 Asunnottomuus huono-osaisuuden äärimmäisenä muotona.....	21
	4.2 Asunnottomuuden määritelmä, ilmeneminen ja syyt	23
	4.3 Asunnottomuus tilastoina	26
5	OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS	29
	5.1 Narratiivinen tutkimus	29
	5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	30
	5.3 Aineiston analyysi.....	32
6	”ASUNNOTTOMUUDEN POLULLA” – ASUNNOTTOMIEN KOKEMUKSIA ASUNNOTTOMUUDESTA	36
	6.1 Asumisen polulta asunnottomuuden polulle.....	38
	6.1.1 Yllättävä käänne.....	38
	6.1.2 Menneisyyden taakka.....	39
	6.1.3 Yksin polulla	40
	6.1.4 Ajautuminen väärälle polulle	42
	6.2 Elämää asunnottomuuspolulla	43
	6.2.1 ”Koti näissä laukuissa” – elämää toisten luona.....	43
	6.2.2 Elämää kadulla ja matalan kynnyksen yksiköissä	44
	6.2.3 Vasta vankila pysäytti	47
	6.3 Takaisin kotiin	48
	6.3.1 Oma aktiivisuus auttoi	49
	6.3.2 Apua ulkopuoliselta taholta.....	50
	6.3.3 Elämä asunnottomuuden jälkeen	51
7	ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISEMINEN	53
	7.1 Asunnottomuuspolun kriittiset pisteet	53
	7.2 Ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittäminen – asunnottomien kokemuksia.....	57
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	60

8.1 Asunnottomuuspolkujen monimuotoisuus ja vaiheet	60
8.1.1 Syyt asunnottomuuden polulle ajautumisen taustalla	61
8.1.2 Pääteet ja turvattomuuden tunne osana polkua.....	62
8.1.3 Oman roolin merkitys polulta pois pääsemisessä	63
8.2 Kriittiset tekijät asunnottomuuspolun varrella.....	64
8.3 Ennaltaehkäiseminen ja uusiutumisen torjunta asunnottomuuspalveluiden kehittämisen lähtökohtana	66
9 POHDINTA.....	68
LÄHTEET.....	71
LIITTEET	75
Liite 1. Haastatteluilmoitus 30.6.2017	75
Liite 2. Teemahaastattelukysymysten runko	77
Liite 3. Teemahaastattelukysymysten runko 2.	79

1 JOHDANTO

Asunto ja asuminen kuuluvat ihmisen perusoikeuksiin (YK:n ihmisoikeuksien julistus, 1948, 25. artikla) Monille oma asunto on itsestäänselvyys, eikä sen tärkeyttä tule juuri edes ajatelleeksi. Elämä yhteiskunnassa on lähes mahdotonta ilman omaa asuntoa. Oma asunto luo puitteet nukkua suojassa kylmältä tai sateelta sekä olla rauhassa ilman pelkoa tulla pahoinpidellyksi tai ryöstetyksi. Se luo myös mahdollisuudet jokapäiväisten asioiden, kuten ruuanlaitto, peseytyminen tai vessassa käynti, hoitamiseen. (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016.) Kaikkien kohdalla näin ei kuitenkaan ole. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvityksestä käy ilmi, että vuoden 2017 lopussa Suomessa oli yhteensä 7112 asunnottomia (Asunnottomat 2017, 4: ARA 2018).

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen ongelma, joka koskettaa laajasti eri väestö- ja ikäryhmiä. Asunnottomuusongelman laajuutta on kuitenkin vaikea nähdä kadulla, sillä nykypäivänä suurin osa, jopa yli 80 % asunnottomista asuu tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona. (Asunnottomat 2017, 5: ARA 2018; Helsingin sanomat 18.10.2017.) Sen sijaan kaduilla ja metsissä asuvien määrä on laskenut melko pieneksi kaikista asunnottomista (Kostiainen & Laakso 2012, 39). Pitkäaikaisasunnottomuuden ohjelmakauden PAAVO 2008-2015 sekä sen myötä asunnottomuustyöhön jalkautetun asunto ensin – periaatteen avulla asunnottomuus on saatu vähenemään (PAAVO-ohjelmakausi 2008-2015: Asunto Ensin 2016). Myös asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman AUNE 2016-2019 toimenpiteet asumisneuvonnan kehittämisestä ovat tuoneet toivottuja tuloksia (Asunnottomat 2017, 8: ARA 2018). Samaan aikaan kuitenkin lähes 400 asunnottomien palveluiden asukasta ajautui uudelleen asunnottomaksi vuosina 2012-2015. Tässä valossa on huomattu, ettei enää riitä keskittyminen vain asunnottomuusongelman poistamiseen, vaan sen lisäksi on panostettava entistä enemmän myös ennaltaehkäisevään asunnottomuustyöhön (Kaakinen 2016).

Asunnottomuuden taustalla nähdään puute kohtuuhintaisista asunnoista sekä erityisesti matalan kynnyksen integroiduista palveluista (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2.) Tänä päivänä Suomessa asuntopolitiikan haasteiksi nousevat myös maan sisäinen muuttoliike sekä väestön ikääntyminen. Voimakas muuttoliike on lisännyt asuntojen kysyntää erityisesti suurissa kasvukeskuksissa. (Kor-

honen 2010, 155). Asunnottomien määrään ja asunnottomuuden kestoon vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä se, millaista tukea yhteiskunta tarjoaa asunnottomille tai sen uhan alla eläville (Tietoa Asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016).

Asunnottomuuden vähentämiseksi yhtenä EU:n jäsenmaana Suomi on mukana toteuttamassa EU:n asunnottomuuspolitiikkaa osallistumalla Eurooppa 2020 strategian toteutukseen. Siinä tavoitteeksi on määritelty 20 miljoonan ihmisen nostaminen köyhyydestä vuoteen 2020 mennessä. Euroopan Unioni on lisäksi kehittänyt strategisia työkaluja jäsenmaidensa asunnottomuustyön tukemiseksi. Nykyinen Juha Sipilän hallituksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE 2016-2019) pohjautuu kaupunkien strategiatyöskentelyn osalta osittain tähän Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella toimivaan hankkeeseen. (Kansainvälinen toiminta: Asunto Ensin 2016.) Kuntatasolla strategiassa määritellään asunnottomuuteen johtavien polkujen ja riskiryhmien sekä yhteisasiakkuuksien tunnistamista ja ennaltaehkäisevän toimenpidekokonaisuuden kehittämistä ja jalkauttamista. AUNE 2016-2019 -toimenpideohjelman ensisijaisena tavoitteena on jatkaa asunnottomuuden vähentämistä vahvistamalla asunnottomuuden ennaltaehkäisyä sekä torjumalla asunnottomuuden uusiutumista (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 3).

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata asunnottomuuspolkuja Tampereella, joka on yksi asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hankkeen osatoteuttajakaupungeista. Valtion ja Tampereen kaupungin tekemässä yhteissopimuksessa määritellään kokemusasiantuntijoiden roolin vahvistaminen asunnottomien palveluiden kehittämisessä. Kokemusääntä nostetaan esiin kuvaamalla asunnottomuuteen johtaneita polkuja ja asunnottomuuden ennaltaehkäisykeinoja. (Tampereen Kaupunginhallitus 2017.) Kokemusasiantuntijoiden äänen sekä asunnottomuuspolkujen kuvaamisen tärkeyttä korostetaan asunnottomien ennaltaehkäisevien palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Asunnottomuuspolkuja on tutkittu aiemminkin Tampereella (mm. Niittynen 2012), mutta siitä huolimatta aihe on tärkeä ja ajankohtaista tietoa asunnottomuuden kohderyhmästä sekä asunnottomuuspoluista tarvitaan edelleen. Tuomalla esiin asunnottomuuspolkuja sekä siihen kuuluvia vaiheita ja kriittisiä tekijöitä, voidaan entistä paremmin kehittää ja kohdentaa asunnottomille suunnattuja palveluita asunnottomuuden vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus ja sen kohderyhmänä ovat

asunnottomuutta kokeneet henkilöt. Aineisto on kerätty haastatteluina osana asunnottomien yötä lokakuussa 2016 ja 2017 sekä asunnottomille suunnatussa asumisyksikössä Tampereella kesällä 2017. Suurin osa haastateltavista ei ollut enää haastatteluhetkellä asunnoton. Tämä mahdollisti asunnottomuuspolkujen tarkastelun kokonaisvaltaisesti, eikä asunnottomuus ollut enää kriisitekijä elämässä.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Tampereen kaupungin asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hankkeen kanssa. Tampereen kaupungin ja valtion tekemässä sopimuksessa Tampereen kaupungin tavoitteiksi on määritelty asunnottomuuden ennaltaehkäisystrategian luominen ja juurruttaminen sekä osallisuutta vahvistavien työmuotojen edistäminen ja uusien asunnottomuustyön toimintatapojen kokeileminen sekä hyödyntäminen. Näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi on Tampereella koottu monialaisia työryhmiä / verkostoja, jotka koostuvat asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kannalta tärkeimmistä ja olennaisimmista tahoista. (Yhteissopimus Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat hankkeessa 2016.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvata asunnottomuuspolkuja Tampereella sekä lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ilmiönä sekä kokemuksena. Tarkoituksena on myös tarkastella niitä kriittisiä kohtia asunnottomuuspoluissa, jolloin asunnottomuuden alkaminen olisi voitu ennaltaehkäistä tai puolestaan tunnistaa poluista niitä kohtia, jolloin asunnottomuus olisi voinut päättyä. Asunnottomuuden uusiutumisen ehkäisemiseksi on myös tärkeää tarkastella niitä kriittisiä tekijöitä, joita elämässä on asunnottomuuden päätyttyä. Opinnäytetyöni tavoitteena on ennen kaikkea lisätä tietoa sekä ymmärrystä asunnottomuudesta sekä asunnottomien kohderyhmästä asunnottomuustyön ja erityisesti ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi Tampereella. Opinnäytetyöni teoreettiseksi lähtökohdaksi nousevat huono-osaisuus ja syrjäytyminen, joiden äärimmäisenä muotona asunnottomuus voidaan nähdä. Tämän lisäksi avaan työssäni asunnottomuuden vähentämiseen liittyviä toimenpideohjelmia sekä hankkeita, asunnottomien tämän hetkistä tilannetta, suomalaista asuntopolitiikkaa sekä syitä asunnottomuuden taustalla.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen on asunnottomuuspolku ja mitä vaiheita siihen kuuluu?
2. Millaisia ovat kriittiset tekijät asunnottomuuspoluissa?
3. Miten asunnottomille suunnattuja palveluita voitaisiin kehittää?

3 ASUNNOTTOMUUDEN VÄHENTÄMINEN JA ENNALTAEHKÄISEMINEN

Asunnottomuuden vähentäminen tai sen poistaminen ovat olleet tavoitteena lähes kaikissa hallitusohjelmissa aina 1980-luvun puolivälistä lähtien (Lehtonen & Salonen 2008, 3). Se on määritelty tavoitteeksi myös nykyisessä Pääministeri Juha Sipilän hallituksen kesäkuussa 2016 tekemässä periaatepäätöksessä Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmasta (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2).

3.1 Asuntopolitiikka Suomessa

Suomen asuntopolitiikka on muutaman vuosikymmen ajan rakentunut neljän periaatteen varaan. Kaikille tulisi järjestää kohtuuhintainen asuminen sekä päästä tarvittavien sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden piiriin. Tämän ohella on tunnistettu, että asunnottomien joukossa on paljon ihmisiä, jotka tarvitsevat apua tai erityistoimenpiteitä asumiseen. Tukea tarvitaan esimerkiksi asunnon hankkimiseen, asumiskustannusten maksamiseen tai asumisen tuen organisointiin. Periaatteena on ollut mahdollistaa polku ulos asunnottomuudesta niin, että lopulta olisi mahdollisuus täysin itsenäiseen asumiseen. Näiden lisäksi asunnottomien asumisratkaisuissa on pyritty huomioimaan sekä edistämään alue- ja asukasrakenteeltaan sellaisia ratkaisuja, jotka ovat kestäviä sekä estävät alueellisten erojen lisääntymisen. Periaatteiden edistämiseksi on pitkäjänteisen työn tuloksena saatu luotua työnjako eri toimijoiden välille ja kehitetty toimintamallit sekä rahoitus- ja avustusjärjestelmät. (Lehtonen & Salonen 2008, 3.)

Onnistuneen asuntopolitiikan toteuttamisen tavoitteena on, että asuinolot vastaavat parhaalla mahdollisella tavalla ihmisten asumistarpeita ja asuntomarkkinat toimivat (Asuminen: Ympäristöministeriö 2017.) Pitkän aikaa asuntopolitiikan huolena on näyttäytynyt etenkin pääkaupunkiseudun merkittävät asunto-ongelmat, jotka kulminoituvat edullisten ja kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen vähyyteen suhteessa asumisen kalleuteen (Antikainen, Laakso, Lönnqvist, Pyykkönen & Soininvaara 2017, 5.)

EU:n jäsenmaana Suomi on myös mukana toteuttamassa EU:n asunnottomuuspolitiikkaa osallistumalla Eurooppa 2020 strategian toteutukseen, jossa tavoitteeksi on määritelty 20 miljoonan ihmisen nostaminen köyhyydestä vuoteen 2020 mennessä. Eurooppaa ravistellut taloudellinen kriisi näkyy lisääntyneenä työttömyytenä, sosiaalisena syrjäytyneisyytenä sekä köyhyytenä. Taustalla vaikuttaa myös väestön ikääntyminen ja työikäisten kansalaisten vähäinen määrä. Euroopan Unioni on lisäksi kehittänyt strategisia työkaluja jäsenmaidensa asunnottomuustyön tukemiseen. Myös suomen nykyinen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma, AUNE 2016-2019, perustuu kaupunkien strategiatyöskentelyn osalta osittain Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella toimivaan hankkeeseen. (Kansainvälinen toiminta: Asunto Ensin 2016.)

Suomessa valtion asuntopolitiikan toimeenpanosta vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), joka on myös vahvasti osallisena asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. ARA:n tehtävänä on myöntää asumiseen ja rakentamiseen liittyviä tukia, avustuksia ja takauksia sekä ohjata ja valvoa myös ARA-asuntokannan käyttöä. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen toiminta kuuluu osaksi ympäristöministeriön hallinnon alaan ja on mukana myös asumisen kehittämiseen ja asuntomarkkinoiden asiantuntijuuteen liittyvissä hankkeissa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2013.)

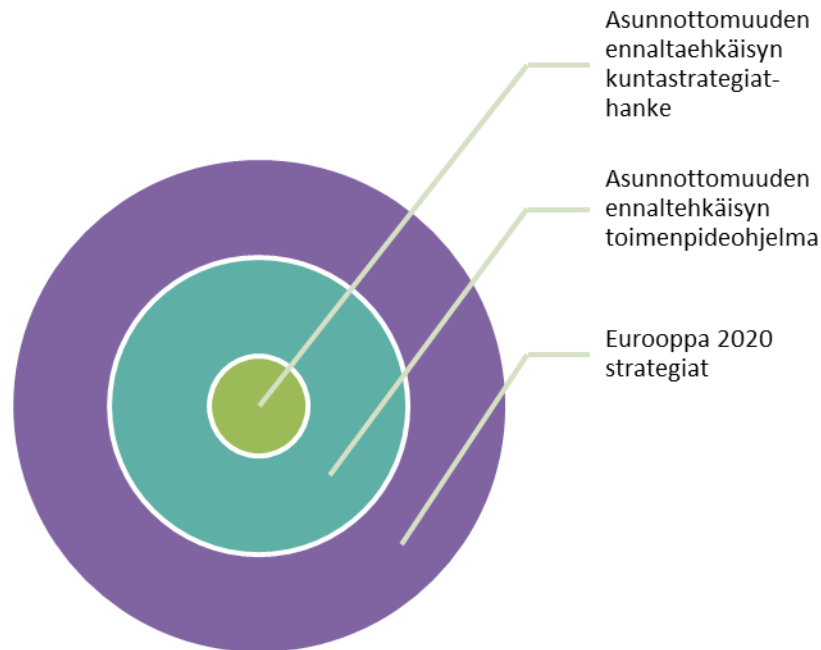
3.2 Ennaltaehkäisevä asunnottomuustyö

Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi on ollut Euroopan maista ainoa, jossa asunnottomuus on saatu laskemaan. Kokonaisvaltainen ja valtakunnalliseen ohjelmaan perustuva asunnottomuuden hoito ovat olleet poikkeuksellista Euroopassa (Busch-Geertsema, Benjaminsen, Hrast & Pleace 2014, 5). Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman (PAAVO 2008-2015) aikana asunnottomuustyöhön jalkautettu Asunto ensin – periaate on tuonut positiivisia vaikutuksia asunnottomuuslukuihin. Vuonna 2015 asunnottomuus laski ensimmäisen kerran alle 7000 henkilön. Sen myötä asuntolat on korvattu tuettuun vuokra-asumiseen perustuvilla asumisyksiköillä. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2.) Asunto ensin – periaatteen mukaan asunnon hankkimisen tulisi olla ensisijainen tehtävä ennen muita mahdollisia tukitoimia, niin, ettei esimerkiksi sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaiseminen olisi edellytys asunnon saamiselle, vaan pikemminkin toisinpäin, jolloin asunto mahdollistaa muiden ongelmien ratkaisemisen. (Asunto Ensin -malli: Asunto Ensin 2016.) Asumisen rahoitus- ja

kehittämiskeskuksen tuoreimmasta selvityksestä käy ilmi, että myös AUNE-hankkeen toimenpiteet asumisneuvonnan kehittämisestä ovat vieneet ennaltaehkäisevää työtä oikeaan suuntaan ja asunnottomuuslukuja on saatu vähennettyä yhteisellä ohjelmatyöllä (Asunnottomat 2017, 8: ARA 2018).

Positiivisista tuloksista huolimatta asunnottomuustyön jatkumisen merkitys on suuri, sillä vuosina 2012-2015 lähes 400 asunnottomien palvelujen asukasta ajautui uudelleen asunnottomaksi. Sen lisäksi ihmisiä ajautuu yhä asunnottomuuteen esimerkiksi taloudellisten ongelmien vuoksi. Myös esimerkiksi häätöjen määrä kasvoi vuonna 2015 neljä prosenttia. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2.) Asunnottomuuden vähentäminen sekä ennaltaehkäiseminen ovat merkittävää siitakin syystä, että se tuo yhteiskunnalle huomattavia kustannussäästöjä. Enää kuitenkaan pelkkä poistaminen ei riitä, vaan tulee panostaa myös ennen kaikkea asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn. (Kaakinen 2016.) Asumisneuvonnan rooli asunnottomuuden ennaltaehkäisemisessä on ollut merkittävä, sillä sen ansiosta häätöjen määrä on saatu laskemaan ja näin ollen sillä on ollut merkittävä vaikutus sekä julkistalouteen että kansantalouteen. Asunnottomuuden vähentäminen on tärkeää siitakin syystä, että se aiheuttaa merkittäviä kustannuksia julkiselle sektorille erilaisten asumispalveluiden järjestämisen myötä. (Ympäristöministeriön raportteja 7/2011, 92.)

Taloudellisesti haastavassa tilanteessa, asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja vähentäminen vaativat erityisiä koordinoivia toimenpiteitä: integroitua palveluverkostoja sekä asunnottomuuteen johtavien ongelmien varhaista tunnistamista. Mikään taho yksinään ei pysty ratkaisemaan asunnottomuutta, vaan siihen tarvitaan monialaista ja resursoitua yhteistyöohjelmaa. Nykyisin asunto-, sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluiden järjestämisen nähdään olevan niin sektoroituneita, ettei niiden nähdä tukevan tarpeeksi asunnottomuuden varhaista tunnistamista vaan ne saattavat jopa aiheuttaa asunnottomuuden uusiutumista ja hidastaa siirtymistä itsenäiseen asumiseen sekä työelämään. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2).

KUVIO 1. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn taustalla vaikuttavat strategiat ja toimenpideohjelmat.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisy voidaan nähdä vaiheittaisena prosessina (kuvio 1.), jolla on kansallinen tavoite sekä poliittinen tavoite, jotka lopulta saatetaan aina alemmalle, paikalliselle tasolle, sen toteuttamiseksi (kuviossa vihreä alue). Näin ollen asunnottomuuden vähentämisen paikallisen asunnottomuustyön taustalla vaikuttavat Juha Sipilän hallitusohjelma asunnottomuuden ennaltaehkäisystä (kuviossa sininen alue) sekä kansallinen Eurooppa 2020 strategia (kuviossa violetti alue), joka ohjaa Suomea asunnottomuustyön toteuttamisessa.

3.2.1 AUNE -toimenpideohjelma 2016-2019

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE 2016-2019) on ympäristöministeriön koordinoima, Juha Sipilän hallituksen yhteistyöohjelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Sen tavoitteena on jatkaa asunnottomuuden vähentämistä vahvistamalla asunnottomuuden ennaltaehkäisyä sekä torjumalla asunnottomuuden uusiutumista. Ohjelman yhtenä päämääränä on liittää asunnottomuustyö myös laajemmin osaksi syrjäytymisen torjuntaa asunto ensin -periaatteen mukaan. Asunnottomuuden vähentämisen lisäksi tavoiteltavia vaikutuksia ovat palvelujärjestelmän uudistaminen asiakaslähtöisemmäksi ja ennaltaehkäisevämmäksi sekä kustannussäästöjen saavuttaminen. Ohjelman

toimenpide-ehdotukset on jaoteltu asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn, asunnottomuuden uusiutumisen torjuntaan, sopimukseen sekä koordinaatioon ja yhteiskehittämiseen. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2-4.) Tässä opinnäytetyössä tarkastelen Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyn sekä sen toimenpiteissä määritellyn kaupunkien strategiatyöskentelyn osalta.

Toimenpideohjelmassa asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpiteiksi (1-8) on määritelty seuraavat ehdotukset:

1. Lisätään kohtuuhintaista asuntotuotantoa sekä monipuolistetaan asuntotarjontaa asunnottomille.
2. Jalkautetaan kaupunkeihin asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat / suunnitelmat.
3. Edistetään oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten kotoutumista ja torjutaan asunnottomuutta.
4. Ehkäistään talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien asunnon menettämisen uhkaa sekä helpotetaan asunnon saantia, niillä jolla ei ole luottotietoja.
5. Vahvistetaan ja vakiinnutetaan asumisneuvontaa.
6. Tuodaan asumisen ohjaus matalan kynnyksen palvelupisteisiin.
7. Vahvistetaan asumissosiaalista työtettä.
8. Pyritään turvaamaan riskiryhmien siirtyminen laitoksista / asumispalveluista itseensä asumiseen.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn lisäksi yhtä tärkeänä nähdään myös asunnottomuuden uusiutumisen torjunta, sillä on huomattu, että 5-10 % asunnottomista putoaa nykyisistäkin asunnottomien palveluista. Tämä aiheuttaa osaltaan merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle. Uusiutumisen torjunnan kannalta merkittävää on tukea mielekkään tekemisen ja matalan kynnyksen työtoiminnan merkitystä arjessa sekä koko toipumisprosessissa. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 8-9.)

Asunnottomuuden uusiutumisen torjunta on määritelty kohtien 9-14 mukaisesti:

9. Vahvistetaan kokemusasiantuntijoiden ja asukkaiden roolia asunnottomuus-työssä.
10. Varmistetaan, että päihteet sallivia ja päihteettömiä asumispaikuita on tarpeeksi saatavilla.
11. Tuetaan asunnottomana olleiden työllistymistä.
12. Kehitetään kotiin vietävää monialaista tukea.
13. ”Pienet tuvat” -malli vaikeimman asunnottomuusryhmän ratkaisuksi.
14. Mallinnetaan kriisiasumista ja palveluohjausta tarjoava ”yökoti” nuorille pääkaupunkiseudulla.

(Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 5-10.)

Toimenpideohjelman sopimuksissa kaupunkien rooli on määritelty niin, että sopimuskaupunkeihin laaditaan omat asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat / suunnitelmat, jotka otetaan käyttöön vuoden 2017 loppuun mennessä (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 5). Sopimuksessa strategioiden / suunnitelmien sisältö on määritelty seuraavasti:

Strategioihin/suunnitelmiin sisältyvät kohtuuhintaisen vuokra-asuntokannan käyttö asunnottomien asuttamisessa, asunnottomille kohdennettujen asunusratkaisujen ja tuen tarve, asumisneuvonta ja muut ennaltaehkäisevät tukipalvelut, kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen sekä paikkakunta-kohtaiset erityistoimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja uusiutumisen estämiseksi. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 10.)

Toimenpideohjelman sopimuksien mukaisesti asunnottomuustyötä on jalkautettu kuudelle seuraavalle osatoteuttajakaupungille: Espoo, Vantaa, Tampere, Lahti, Jyväskylä sekä Kuopio. Osatoteuttajakaupunkien omien strategioiden / suunnitelmien tarkempi painopiste on määritelty erikseen kaupunkikohtaisesti. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 10.)

3.2.2 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanke

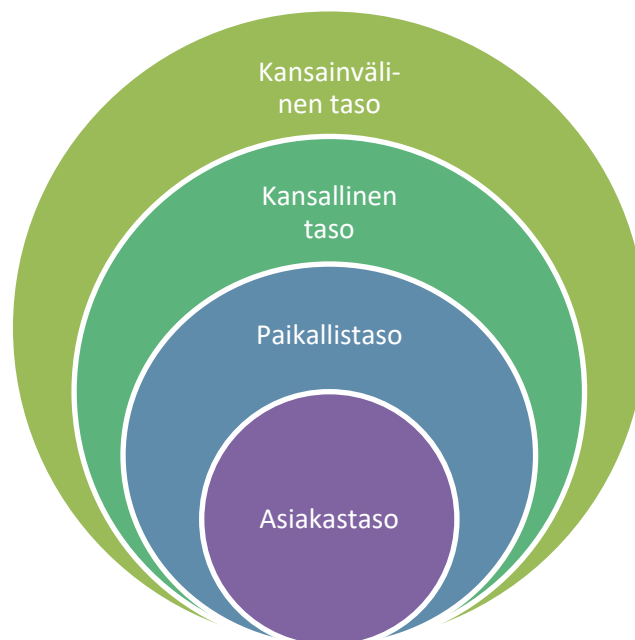
Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat – Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -hanke on osa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmää. ESR-rahoituksella toteutettavasta kolme vuotta kestävästä hankkeesta vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Osatoteuttajina hankkeessa ovat Espoon, Vantaan, Lahden, Tampereen, Jyväskylän sekä Kuopion kaupungit. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hankkeen tarkoituksena on luoda ja vahvistaa kokemusasiantuntijoiden ja asiakasosallistumisen rakenteita sekä kokeilla uusia toimintatapoja osaksi asunnottomuustyötä.

Käytännössä tämä tarkoittaa monialaisen verkoston kokoamista paikallisesti, asunnottomuuteen johtavien polkujen, riskiryhmien ja yhteisasiakkuuksien tunnistamista, ennaltaehkäisevän toimenpidekokonaisuuden laatimista sekä kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä prosessin eri vaiheissa. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016.)

Hankkeen ensisijaisena tavoitteena on jalkauttaa osatoteuttajakaupunkeihin asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat sekä samalla varmistaa ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön juurtuminen osaksi näiden kaupunkien toimintaa. Juurruttaminen tapahtuu kaupunkikohtaisten ennaltaehkäisevien asunnottomuusstrategioiden sekä osallisuutta vahvistavien erilaisten työtapojen avulla. Strategiatyön painopisteitä ovat kaupungista riippuen asumisneuvonta, nivelvaiheiden asumisen tuen vahvistaminen, asumissosiaalisen osaamisen / työotteen kehittäminen, erilaiset välivuokrausmalit, kotiin annettavan asumisen tuen kehittäminen tai asunnottomuusuhan alla oleva tietyt kohderyhmät. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat hanke: Asunto Ensin 2016.) Strategiaprosessit toteutetaan monitoimijaverkostojen sekä kokemusasiantuntijoiden yhteistyönä. Kokemusasiantuntijoiden rooli hankkeessa on suuri, sillä heidän avullaan on tarkoitus tuoda asiantuntemusta osaksi palveluiden kehittämistä. Näin ollen asiakasnäkökulma tulee huomioiduksi läpi prosessin eri vaiheiden. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016.)

Hankeen tavoitteet voidaan kuvata neljäksi toisiinsa liittyväksi tasoksi, jotka ovat *asiakastaso*, *paikallistaso*, *kansallinen taso* sekä *kansainvälinen taso* (Kuvio 2.). *Asiakastasolla* tarkoitetaan sitä, että rakennetaan yksilön sekä ryhmän tarpeita vastaavat asumisen, hoivan sekä tuen ennaltaehkäisevät ratkaisut. Käytännön toiminnassa painopiste on ennaltaehkäisevällä asumisneuvonnalla sekä omatoimisuuteen kannustavilla työmuodoilla kuten kokemusasiantuntijuudella, kuntouttavalla työtoiminnalla sekä opiskelun ja mielekkään arjen edistämisellä. Sen lisäksi asunnottomuuteen vahvasti liittyvää sosiaalista eristyneisyyttä pyritään ehkäisemään, kun sosiaalisuutta sekä elämänhallintaa tukevat toimintamuodot huomioidaan osana asumisen turvaamista. *Paikallistasolla* keskitytään eri palvelusektorien ja ammatillisten rajojen ylittäviin ennaltaehkäiseviin kokonaisuuksiin, joilla pyritään rakentamaan asiakkaan kannalta kestäviä ratkaisuja. Yhteistyötä kehitetään esimerkiksi asumisneuvonnan, sosiaalityön, velkaneuvonnan, päihde- ja mielenterveys-työn, työllistämistuen sekä kokemusasiantuntijuuden yhteistyöllä. Tämän lisäksi saavutettavat säästöt voidaan kohdentaa ennaltaehkäiseviin investointeihin. *Kansallisella tasolla* varmistetaan toimivien tai mahdollisten ratkaisujen kehittäminen, levittäminen sekä käyttöönotto. Tavoitteena on myös hyödyntää asunnottomuuden kokemusasiantuntijuutta osana kehittämistyötä. *Kansainvälisellä tasolla* tavoitteena on hyödyntää kansallisia strategioita, strategiatyötä sekä kansainvälisiä verkostoja. Sen lisäksi yhteistyökäytäntöjä sekä Asunto ensin -periaatetta levitetään kansainvälisesti. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016.)

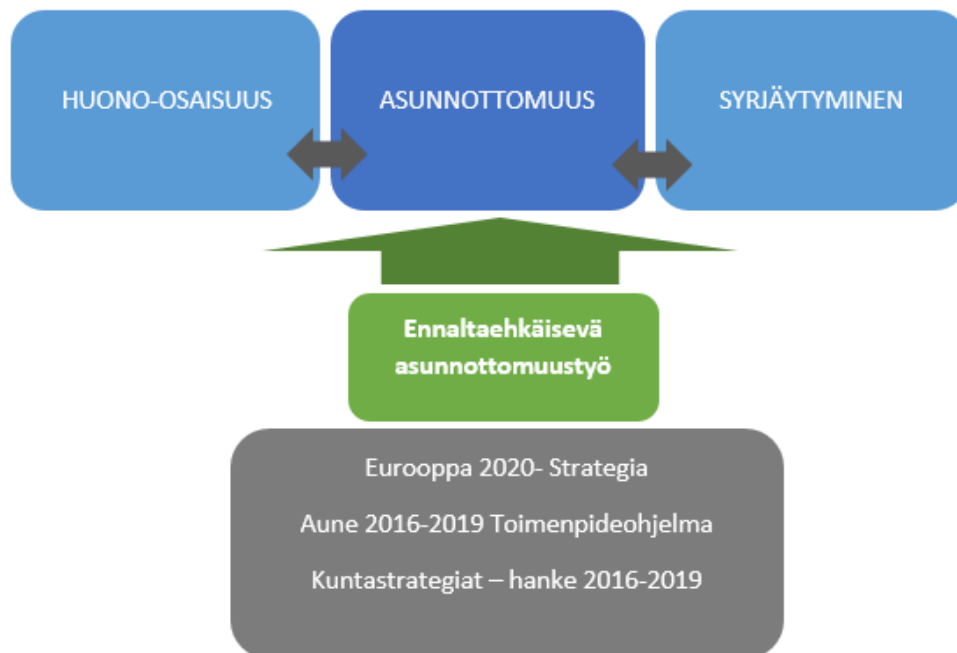
KUVIO 2. Hankkeen tavoitteiden tasot kuvattuna suhteessa toisiinsa. (Mukaihen ARA 2016.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen Tampereen kaupungin roolia osana asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanketta (Kuvio 3.). Tampereen kaupungin tehtäväksi on määritelty asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategian luominen ja juurruttaminen sekä osallisuutta vahvistavien työmuotojen edistäminen ja uusien toimintatapojen kokeileminen sekä hyödyntäminen osana asunnottomuustyötä (Yhteissopimus Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat hankkeessa 2016).

4 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ

Tämän opinnäytetyön teoreettisina lähtökohtina ovat huono-osaisuus ja syrjäytyminen, joiden äärimmäisenä muotona asunnottomuus näyttäytyy. Tässä kappaleessa kuvaan asunnottomuuden määritelmää, sen ilmenemisen muotoja sekä asunnottomuuden taustalla vaikuttavia syitä. Sen lisäksi tarkastelen asunnottomuuden kehittymistä tilastojen valossa viime vuosien aikana.

Tarkastelen asunnottomuutta tässä viitekehyksessä sekä erityisesti ennaltaehkäisevää asunnottomuustyötä. Asunnottomuuden taustalla näyttäytyvät vahvasti sen vähentämistä ja poistamista sekä ennaltaehkäisyä määrittelevät toimenpideohjelmat niin kunnallisella-, valtakunnallisella- kuin kansallisella tasolla, jotka esittelin tarkemmin luvussa 3. (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys.

4.1 Asunnottomuus huono-osaisuuden äärimmäisenä muotona

Huono-osaisuutta voidaan pitää moniulotteisena, hieman epämääräisenä ja usein myös poliittissävytteisenä käsitteenä. Selvää on kuitenkin se, että jollakin tavalla huono-osaiset poikkeavat yhteiskunnan normatiivisesta lähtökohdasta, normeista, eli siitä, miten asioiden yhteiskunnassamme oletetaan olevan. Poliittisessa keskustelussa huono-osaisuudella viitataan yhteiskunnan alimpiin kerroksiin ja niissä objektiivisesti mitattavissa oleviin väestön valtavirrasta poikkeaviin hyvinvointivajeisiin, esimerkiksi pieniin tuloihin, työttömyyteen, sairauksiin tai asuntojen ahtauteen. Tämän tarkastelun rinnalle voidaan nostaa myös ulottuvuus siitä, missä määrin näissä huono-osaisiksi julkisen vallan toimesta luokitelluissa edellä mainituissa ryhmissä henkilöillä itsellään on huono-osaisuuden identiteetti eli missä määrin he itse kokevat ylipäättään huono-osaisia. (Saari 2015, 22-23; Kainulainen & Saari 2013, 22.)

Yleisesti huono-osaisuutta pidetään täysivaltaisen sosiaalisen kansalaisuuden sekä hyvinvoinnin ja terveyden kannalta ei-toivottuna asiana ja sen vähentäminen sekä poistaminen määritellään myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Se, miten yhteiskunnan taloudellista ja yhteiskunnallista valtaa pitävät ryhmät kohtelevat kaikkein heikoimmassa asemassa olevia yhteiskunnan huono-osaisia, toimii koko yhteiskunnan sosiaalisen ja eettisen kehityksen arvioijana. Mitä paremmin yhteiskuntamme heikkoja ja haavoittuvaisia ryhmiä kohdellaan poliittisissa prosesseissa ja päätöksenteossa, sen edistyneempänä ja menestyvämpänä koko yhteiskuntaan voidaan pitää. (Saari 2015, 18, 22-23.)

Huono-osaisuutta voidaan pitää sosioekonomisesti rakentuneena, mutta toisaalta myös koettuun suhteelliseen asemaan, kuten esimerkiksi arvostukseen perustuvana. Suomalainen yhteiskunta kuten myös muut jälkiteolliset yhteiskunnat ovat sosioekonomisesti rakentuneita. Yhteiskunnan luokkarakenteella on merkitystä ihmisten sekä resurssipohjaiselle ja koetulle hyvinvoinnille ja terveydelle, mutta myös heidän asenteilleen ja itsekunnioitukselleen. Yhteiskunnassa on kuitenkin nähtävissä myös rakenteellista epävapautta, sillä tuotannon, kulutuksen ja tuottavuuden vaatima yhteiskunnallinen työnjako ja yhteistoiminta edellyttävät osaltaan hierarkkisesti rakentuneita positioita. (Niemelä & Saari 2013, 11).

Huono-osaisuuteen ja sitä kautta myös sen ääri-ilmiöön syrjäytymiseen vaikuttavat niin yksilölliset kuin yhteiskunnalliset, rakenteelliset, syyt. Kaikkiaan huono-osaisuus on moniulotteinen ilmiö, jonka vuoksi myös syyt siihen ovat moninaisia. Painoarvo niille vaihtelee kuitenkin eri kohderyhmittäin. Yhtenä syynä huono-osaisuuteen voidaan pitää sosiaalista etäisyyttä. Sosiaalisella etäisyydellä tarkoitetaan jonkun valtaväestöstä poikkeavan ryhmän esimerkiksi vähemmistön ja muun väestön välistä sosiaalista etäisyyttä. Sosiaalista etäisyyttä ja sitä kautta eriarvoisuutta sääteleviä tekijöitä voidaan puolestaan tarkastella sosiaalista etäisyyttä luovista tai ruokkivista yhteiskunnallisista sosioekonomisiin rakenteisiin liittyvistä jaoista ja kulttuurisiin eriytymiseen liittyvistä eroista. Mitä suurempi sosiaalinen etäisyys on, sitä vähemmän yhteiskunnan valtaväestöllä on siihen oma-kohtaista tai muuta läheistä kosketusta. Tämän vuoksi sitä tarkastellaan ikään kuin sosiaalisen etäisyyden päästä. (Saari 2015, 87, 90, 92, 99-100.)

Yhteiskunnallisiin tekijöihin huono-osaisuuden taustalla voidaan liittää esimerkiksi yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta johtuvia epätasaisesti jakautuneita mahdollisuuksia osallistua työelämään, koulutukseen tai kuntoutukseen. Rakenteellisista tekijöistä aiheutuva huono-osaisuus on useimmiten solidaarisuuden ja empatian piirissä. Yksilölliset syyt liittyvät puolestaan pitkälti ihmisten elämänhallintaan, jolloin ajatellaan yksilön olevan jollakin tapaa myös itse vastuussa omasta tilanteestaan. Tällaisiin yksilöllisiin syihin voidaan katsoa lukeutuvan muun muassa heikko terveys ja koulutuksen puute. (Saari 2015, 101.) Erityisesti nuorten kohdalla syrjäytymisen riskiä lisää koulutuksen ulkopuolelle jääminen (THL 2016.)

Asunnottomuus voidaan nähdä huono-osaisuuden äärimmäisenä muotona, sillä viime kädessä huono-osaisten elämä rakentuu juuri asunnon ympärille. Joidenkin asioiden kuten oman asunnon välttämättömyydestä Suomessa vallitsee myös yksimielisyys. Suomen kaltaisissa sääoloissa jo pelkästään selviytyminen edellyttää lämmintä tilaa. Useimmille meille oma asunto on myös ”koti”, jolloin siihen liittyy vahva emotionaalinen suhde. Asunto on siis paljon enemmän kuin vain tavanomainen hyödyke. (Saari 2015, 22-23.) Lehtosen & Salosen (2008, 10) mukaan asuminen voidaan nähdä perusedellytyksenä muulle elämälle (Granfelt 2003). YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa puolestaan määritellään, että jokaisella tulee olla oikeus elintasoon, joka on riittävä asunnon turvaamiseen (YK:n ihmisoikeuksien julistus 1948, 25. artikla).

Pitkäaikaisasunnottomat ovat varmasti yhteiskunnassamme syrjäytynein ja eniten yhteiskunnan marginaalissa elävä ihmisryhmä. Asunnottomuuteen viitattaessa tarkoitetaan usein asuntojen puutetta tai palveluita, joita asunnottomat tarvitsevat. Asuntojen määrän ja palveluverkoston takana on olemassa kuitenkin paljon syvempi maailma, jossa asunnottomuus muuttuu yksilölliseksi kokemukseksi ja samalla koko elämää vaikuttavaksi tekijäksi. Tällöin asunnottomuus on paljon muutakin kuin vain seinät ja katto. Jokaisella meistä, kun on oikeus omaan kotiin. (Nousiainen, Hällman, Saurama & Seppälä 2007, 7.)

Juho Saari (2015, 136) kuvaa asunnottomuutta yhtenä esimerkkinä huono-osaisuuteen liittyvästä viheliäisestä ongelmasta. Sosiaalitieteissä käsitettä viheliäinen ongelma käytetään huono-osaisuuden kaltaisista yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisista monimutkaisista ilmiöistä. Sosiaalista ongelmaa kuten asunnottomuutta voi sanoa viheliäiseksi, kun sen määrittely vaikuttaa olennaisesti sen ratkaisuun, eri intressiryhmillä on siitä erilaisia näkemyksiä, eikä ongelmaan ole pysyvää ratkaisua. Saari tuo esille myös sen, ettei asunnottomuuteen myöskään löydy pysyvää poliittista tai institutionaalista ratkaisua, koska sen yleisyys liittyy sekä monimutkaisten asumis-, työ- ja pääomamarkkinoiden toimintaan, mutta yhtä lailla myös ihmisten elämänhallinnan ongelmiin.

4.2 Asunnottomuuden määritelmä, ilmeneminen ja syyt

Kovin tarkkaa rajausta siitä kuka on ja kuka ei ole asunnoton on vaikea tehdä siitä syystä, että asunnottomien tilanne vaihtelee suuresti. Toisinaan asunnottomuus on tilapäistä ja hyvin lyhytaikaista, mutta äärimmäisessä tapauksessa se voi olla myös yöpymistä kadulla. Yleisesti asunnottomaksi voidaan kuitenkin määritellä henkilö, jolla ei ole omaa asuntoa, vuokra- tai omistusasuntoa. (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016.) Suomessa asunnottomaksi lasketaan kadulla ja metsissä asuvien lisäksi myös tuttavien tai sukulaisten luona asuvat sekä eri tavoin tuetusti asuvat kuten sairaaloissa, kuntoutusyksiköissä tai laitoksissa asuvat. Myös vapautuvat vangit, joilla ei vapautumishetkellä ole asuntoa tiedossa, kuuluvat asunnottomien ryhmään. Jokseenkin heidän osuus marginaalissa on hyvin pieni. (Granfelt 2007, 102.)

Suomessa käytettyä termiä ”asunnottomuus” ja ”asunnoton” on toisinaan pidetty hieman harhaanjohtavina, sillä ne itsessään saattavat kiinnittää liikaa huomiota asunnon fyysisiin

puitteisiin; kattoon ja seiniin, ei niinkään siihen koetaanko asunto kodiksi. Useita suomalaisia asunnottomuustutkimuksia tehnyt Riitta Granfelt nosti tutkimuksessaan (1998) ”asunnottomuus” käsitteen rinnalle termin ”kodittomuus”, jonka hän koki olevan lähempänä myös englanninkielen termiä ”homelessness”. Nämä kaksi käsitettä liikkuvat hyvin eri ulottuvuuksilla ja termiin kodittomuus, sisältyy katon ja seinien lisäksi myös subjektiivinen käsitys asunnon, kodin mielekkyydestä. Tässä opinnäytetyössäni käytän termiä ”asunnottomuus”, sillä en varsinaisesti tarkastele asunnottomien subjektiivisia kokemuksia kodin tunteesta vaan keskityn kokonaisvaltaisemmin asunnottomuuspolkuihin ja asunnon, fyysisen tilan, puuttumiseen. Asunnottomuuden kokemuksen nähdään olevan myös hyvin henkilökohtainen ja senkin vuoksi tarkkaa määritelmää on hyvin vaikea tehdä. Kaikki asunnottomuus, esimerkiksi piiloasunnottomuus, ei myöskään näy aina tilastoinnissa.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n asunnottomuustilastoinnissa asunnottomuus on jaoteltu viiteen eri luokkaan: ulkona porrashuoneissa tai ensisuojuissa yms. asuvat, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä asuvat, erilaisissa laitoksissa asuvat, vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa sekä tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona asuvat. (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016).

Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestön FEANTSA:n kehittämässä ETHOS-luokittelussa asunnottomuuden muodot eroavat hieman ARA:n luokituksesta. ETHOS-luokittelussa on eritelty muun muassa asunnottomuusuhan alla elävät sekä puutteellisissa asuinolosuhteissa elävät. ETHOS-luokittelun mukaan asunnottomuuden muodot voidaan jakaa katuasunnottomuuteen, asunnottomuuteen, asunnottomuusuhan alla eläviin sekä puutteellisissa asuinolosuhteissa eläviin. (FEANTSA 2017.)

Katuasunnottomuus on äärimmäistä asunnottomuutta ja sillä tarkoitetaan kadulla nukkuvia, ulkona porraskäytävissä tai ensisuojuissa yöpyviä. Asunnottomat voidaan puolestaan jakaa asumispalveluita käyttäviin, naisten turvakodeissa tai maahanmuuttajien majoituksessa asuviin, laitoksista vapautuviin tai pitkäaikaista tukea saaviin asunnottomiin. Asunnottomuusuhan alla elävät asuvat epävarmoissa asuinolosuhteissa, häätöuhan tai väkivalan uhan alla. Puutteellisilla asuinolosuhteilla tarkoitetaan tilapäisissä tai epätyypillisissä rakennuksissa asuvia, asumiskelvottomissa rakennuksissa majoittuvia tai äärimmäisestä tilanahtaudesta kärsiviä. (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2017.)

Asunnottomuutta ja asunnottomia voidaan määritellä / luokitella erityisesti tilastollisessa tarkastelussa myös tarkastelemalla asunnottomuutta ikä -tai väestöryhmittäin. Tällöin asunnottomat henkilöt voidaan jakaa esimerkiksi yksineläviin, perheellisiin, nuoriin, maahanmuuttajiin, pitkäaikaisasunnottomiin, vankeihin tai eri sukupuoliryhmiin. (Asunnottomat 2017, 4: ARA 2018.)

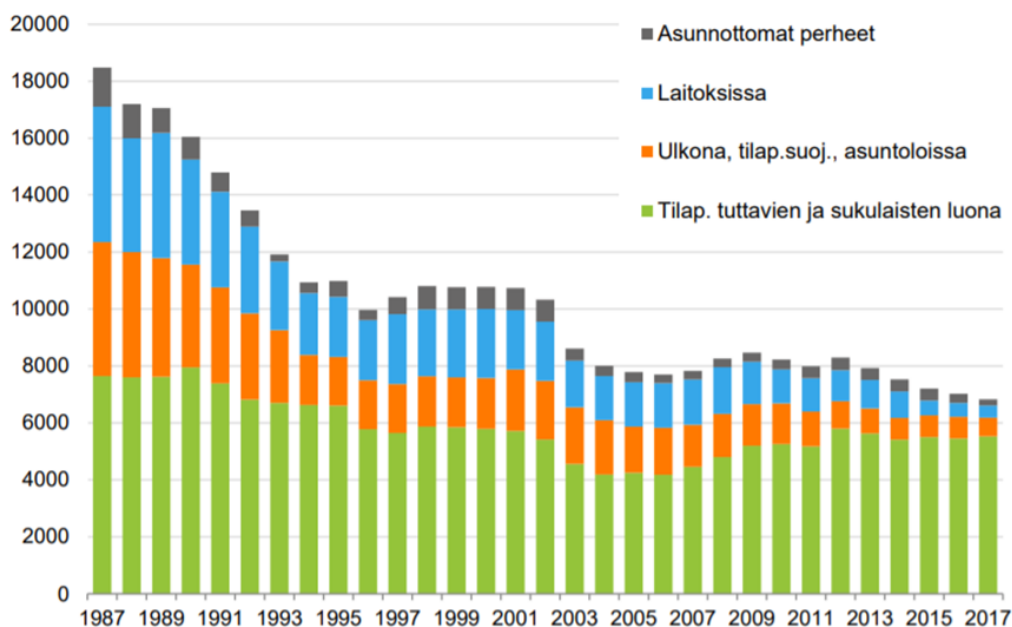
Tänä päivänä asunnottomuus on muodoltaan enemmän suurempaa joukkoa koskettavaa jaksoittaista ja epävarmaa asumista, kun taas kaduilla ja metsissä asuvien määrä (ns. äärimmäinen asunnottomuus) on laskenut melko pieneksi kaikista asunnottomista. (Kostiainen & Laakso 2012, 39). Suurin osa tämän päivän asunnottomista on tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvia. (Asunnottomat 2017, 7: ARA 2018.) Nykypäivänä ei myöskään ole harvinaista, että asunnottomuus olisi niin sanotusti oma valinta. Koski (2013, 63) tuo esiin, että kaikki eivät halua maksaa kalliista asumisesta vaan yöpyvät mieluummin esimerkiksi tuttavien tai sukulaisten luona tai yöpymiseen tarkoitetuissa maksuttomissa asunnottomien palvelukeskuksissa. Asunnottomuusongelman ratkaisemisesta hankalaa tekee asunnottomien erilaiset tilanteet sekä vaihteleva suhtautuminen tilanteeseen (Niittyne 2012, 70).

Pääasiassa syyt asunnottomuuden taustalla voidaan jakaa joko yhteiskunnallisiin tai yksilöllisiin syihin. Yhteiskunnallisina syinä voidaan pitää väestönkasvua ja kaupungistumista sekä niistä johtuvaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puutetta. Myös talouden suhdannevaihtelut sekä suuret tuloerot näyttäytyvät asunnottomuuden taustalla. Yksilön kohdalla riskitekijöinä voidaan pitää esimerkiksi vähävaraisuutta, elämänhallinnan vaikeutta, päihde- ja mielenterveysongelmia, sosiaalisten resurssien vähäisyyttä sekä elämäntilanteen muutoksia kuten ero, sairaus, muutto toiselle paikkakunnalle tai työttömyys. (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016.)

Toisinaan asunnottomuuden taustalla olevat syyt, saattavat juontaa juurensa jo lapsuudesta asti. Ongelmat kuten lastensuojelun asiakkuus tai esimerkiksi vanhempien päihdeongelmat saattavat vaikuttaa syrjäytymiseen ja myös sitä kautta asunnottomuuden kehittymiseen myöhemmällä iällä, vaikka varsinaista asunnottomuutta lapsuuden perheessä ei olisikaan ollut. Joissain tapauksissa asunnottomuutta voidaan siis pitää myös jollain tapaa periytyvänä. (Koski 2013, 63-64).

4.3 Asunnottomuus tilastoina

Suomessa asunnottomuuslukuja on tilastoitu vuodesta 1987 lähtien Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen ARA:n teettämässä vuosittaisissa selvityksissä kunnille (Kuvio 5.). Vuoden 2017 lopussa Suomessa oli yhteensä 7112 asunnottomia. Näistä 497 oli perheellisiä ja 6615 yksineläviä asunnottomia, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 1893. Puolestaan asunnottomien perheiden määrä oli 214. Tarkastellessa asunnottomien määrän kehitystä viime vuosina, voidaan huomata, että sekä laitoksissa että ulkona, tilapäissuojissa ja asuntoloissa olevien asunnottomuus on ollut laskusuuntaista. (Asunnottomat 2017, 1: ARA 2018.)

Kuvio 1. Asunnottomien määrä 1987–2017.

KUVIO 5. Asunnottomien määrä Suomessa vuosina 1987–2017. (Asunnottomat 2017, 1: ARA 2018.)

Vuoden 2017 asunnottomuustilastoja tarkastellessa voidaan todeta, että asunnottomuuden laskusuunta jatkuu edelleen ja kokonaisuudessaan asunnottomuus saatiinkin laskemaan viidentenä vuonna peräkkäin. Asunnottomien määrä väheni edellisvuodesta 2016 yhteensä 331 henkilöllä ja pitkäaikaisasunnottomien määrä 154 henkilöllä. Asunnottomien perheiden määrä väheni 111. (Asunnottomat 2016 ja 2017: ARA 2018)

Suomessa asunnottomia oli vuonna 2017 yhteensä 113 kunnassa, joista eniten pääkaupunkiseudulla; Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Kuitenkin suurin osa, yli puolet kaikista asunnottomista on Helsingissä. Suurinta asunnottomuuden väheneminen on kuitenkin ollut pääkaupunkiseudulla juuri näissä edeltävissä kunnissa. Suurimassa osassa isoista kaupungeista myös pitkäaikaisasunnottomuus on saatu laskemaan. Asunnottomuus on puolestaan kasvanut Turussa 117 henkilöllä sekä Kuopiossa, Nurmijärvellä, Oulussa ja Porissa. Tampereella asunnottomia oli vuonna 2017 yhteensä 223, joista 53 oli pitkäaikaisasunnottomia. (Kuvio 6. ja kuvio 7.) (Asunnottomat 2017, 5: ARA 2018.)

	Asunnottomat 2017			Muutos vuodesta 2016		
	Kaikki (% kuntalaisista*)	Yksineläviä	Pitkäaikais- asunnottomia	Kaikki	Yksineläviä	Pitkäaikais- asunnottomia
Helsinki	3760 (0,6)	3500	1 130	- 230	0	0
Espoo	653 (0,2)	567	153	- 20	- 3	- 46
Turku	452 (0,2)	452	113	+117	+ 117	+ 11
Vantaa	256 (0,1)	222	26	- 69	- 62	- 10
Tampere	223 (0,1)	202	53	- 32	- 23	+ 1
Jyväskylä	131 (0,1)	131	30	- 7	+ 3	- 19
Kuopio	128 (0,1)	126	29	+ 15	+ 16	- 16
Nurmijärvi	98 (0,2)	98	0	+ 65	+ 79	0
Oulu	97 (0,1)	92	30	+ 57	+ 54	+ 12
Pori	90 (0,1)	88	44	+ 22	+ 22	+ 6
Kerava	60 (0,2)	56	25	- 1	- 5	- 27

*Asunnottomien määrä suhteessa kunnan väkilukuun perustuu vuoden 2016 kuntien asukasluukuun.

KUVIO 6. Kunnat, joissa suurin asunnottomien määrä vuonna 2017. (Asunnottomat 2017, 5: ARA 2018.)

Asunnottomien määrä (suluissa muutos vuodesta 2016)

	Nuoria alle 25-vuotiaita	Naisia	Maahan- muuttajia	Perheet - henkilöitä	Perheet - ruokakuntia
Helsinki	800 (100)	900 (-45)	1400 (0)	260 (-230)	130 (-70)
Espoo	145 (1)	112 (-12)	127 (-32)	86 (-17)	28 (-11)
Turku	107 (37)	98 (30)	81 (36)	0 (0)	0 (0)
Vantaa	51 (-27)	56 (-16)	33 (-39)	34 (-7)	12 (-3)
Tampere	41 (-21)	52 (-4)	32 (10)	21 (-9)	10 (-6)
Jyväskylä	34 (9)	29 (0)	3 (-1)	0 (-10)	0 (-4)
Kuopio	37 (9)	19 (-8)	7 (3)	2 (-1)	1 (0)
Nurmijärvi	20 (15)	36 (31)	4 (4)	0 (-14)	0 (-5)
Oulu	30 (27)	12 (7)	4 (2)	5 (3)	2 (1)
Pori	15 (10)	9 (-2)	3 (0)	2 (0)	1 (0)
Kerava	30 (26)	10 (6)	3 (2)	4 (4)	2 (2)

KUVIO 7. Asunnottomuus ryhmittäin niissä kunnissa, joissa suurin asunnottomien määrä vuonna 2017. (Asunnottomat 2017, 5: ARA 2018.)

Edellisvuoden laskusta huolimatta, nuorten alle 25-vuotiaiden asunnottomuus kasvoi vuonna 186 henkilöllä. Heistä joka viides on pitkäaikaisasunnottomia. Myöskin edellisvuoteen poiketen naisten asunnottomuus ja maahanmuuttajien asunnottomuus väheni koko maassa. Tänä päivänä suurimman asunnottomien ryhmän muodostavat tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asuvat. Tämän ryhmän osuus yksinelävistä asunnottomista on jopa 84 %. Tarkastellessa asunnottomuuden kokonaiskehitystä voidaan huomata sen muutos katuasunnottomuudesta ja laitoksiin painottuvasta asunnottomuudesta nykypäivän tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asuviin. (Asunnottomat 2016 ja 2017, 1, 7: ARA 2018.)

5 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, joka sisältää elementtejä myös narratiivisesta tutkimusotteesta. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmistä, jossa tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään tutkittavan kohteen laatua, ominaisuuksia sekä merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Jyväskylän yliopiston Koppa 2015). Laadulliselle tutkimukselle erityistä on se, ettei tavoitteena niinkään ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta, vaan tarkoituksena on pikemminkin näyttää ihmisen toiminnasta jotain, joka ei välittömällä havainnoinnilla tulisi muuten välttämättä esiin (Vilka 2015, 120). Laadullisen tutkimuksen myötä ovat yleistyneet erilaiset elämäkerralliset lähestymistavat, joiden lähtökohtana on ymmärtää toimijoita heidän itsensä tuottamien tarinoiden tai kertomusten avulla. Nämä voidaan luokitella kuuluvaksi narratiiviseen tutkimukseen (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2014, 217).

5.1 Narratiivinen tutkimus

Narratiivisuudella tutkimuksessa tarkoitetaan lähestymistapaa, jossa kertomukset nähdään keinona ymmärtää omaa elämää ja tehdä oman elämän tapahtumat merkitykselliseksi. Elämäkerrallisen lähestymistavan taustalla onkin näkemys elämän rakentumisesta tarinoina (Syrjälä 2010, 248). Narratiiviksi voidaan määritellä kertomukset, tarinat tai erilaiset tapahtumien kulut. Tutkimuksessa narratiivit toimivat sekä tiedon välittäjinä että tuottajina. tarinat voivat olla joko kokonaisvaltaisia ihmisen koko elämänsä koskevia tai yhteen tiettyyn teemaan, esimerkiksi tiettyyn elämänsä vaiheeseen kohdennettuja. (Hirsijärvi ym. 2014, 217-219). Narratiivinen aineisto voi olla joko puhetta, kirjoitettua tekstiä tai ei-kielellistä viestintää (Kujala 2007, 17). Narratiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on kertojan näkökulma. Asioiden oikeellisuuden ja totuudellisuuden sijaan tärkeämmäksi ja tavoiteltavammaksi narratiivisessa tutkimuksessa nousee yksilön ainutlaatuisen näkökulman ymmärtäminen kontekstissaan. (Erkkilä 2005, 198.)

Laadullisesta tutkimuksesta puhuttaessa narratiivisuudella voidaan tarkoittaa ensinnäkin näkökulmaa aineistoon ja analysoida, sitä sen juonellisuuden pohjalta. Toisaalta narratiivisuus voidaan nähdä tutkimusta luonnehtivana yleisenä ominaisuutena. Tällöin tutkimus

on uppoutumista kertomusten ja kertomuksellisuuden monikerroksisiin maailmoihin. (Eskola & Suoranta 1998, 24.) Tässä opinnäytetyössä narratiivisuus näkyy aineiston muotona, tarinat, sekä tarinanomaisena ja juonellisenä aineiston analyysi- ja lähestymistapana.

5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Narratiiviselle tutkimukselle tyypillistä on, että narratiiveja, tarinoita, voidaan kerätä monin eri tavoin, kuten esimerkiksi teemahaastattelun avulla (Hirsijärvi ym. 2014, 218). Narratiiveja kerätessä aineiston keruu on usein väljää ja vapaamuotoista niin, että se houkuttelee juuri tarinoiden kertomiseen. Usein haastateltavaa pyydetäänkin kertomaan nimenomaan jostakin tietystä elämän vaiheesta, jota halutaan tutkia. (Eskola & Suoranta 1998, 23-24.) Tässä opinnäytetyössä aineistona, narratiiveina ovat asunnottomuustarinat, jotka on kerätty teemahaastattelun avulla.

Teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Olennaista teemahaastattelulle on, että haastattelun aihepiirit, teemat, ovat ennalta suunniteltuja, mutta tarkkoja yksityiskohtaisia, valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä ei ole. Siinä pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa antaen vapaalle puheelle tilaa, vaikka päätetyt teemat pyritäänkin käymään läpi kaikkien tutkittavien kanssa. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Puhuttavien teemojen järjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa puhuta kaikista asioista välttämättä yhtä paljon. (Hirsijärvi ym. 2014, 208; Hirsijärvi & Hurme, 2009, 48.)

Teemahaastattelun avulla pyrin saamaan vastauksia opinnäytetyötäni ohjaaviin tutkimuskysymyksiin asunnottomuuspolun vaiheista, sen kriittisistä kohdista sekä asunnottomuuspalveluiden kehittämisestä. Ensisijaisesti halusin kuulla tarinoita asunnottomuuspoluista haastateltavien itsensä kertomina. Opinnäytetyössäni hyödynnän itse keräämäni haastatteluaineiston lisäksi Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden keräämää valmista haastatteluaineistoa. Tämä aineiston keruu oli osa Asunnottomien yön teemaa 17.10.2016 ja sen tarkoituksena oli selvittää asunnottomuuden kokemusta, sen vaikutusta elämään, sekä sitä, miten asunnottomuutta olisi voitu ehkäistä ja miten asunnottomuuspalveluja puolestaan voitaisiin kehittää Tampereella. Tutkimus toteutettiin

haastattelemalla asunnottomia ja se on opinnäytetyöni tavoin toteutettu osana asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanketta Tampereella.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöni aineisto on kerätty kolmessa eri vaiheessa: Asunnottomien yössä 17.10.2016, elokuussa 2017 sekä Asunnottomien yössä 17.10.2017 (Kuvio 8). Aineisto käsittää yhteensä 24 yksilötarinaa, joista kuusi olen kerännyt itse haastattelemalla. Haastatteluja varten olin miettinyt valmiiksi kaksi erilaista teemahaastattelurunkoa haastattelun keston ja haastatteluolosuhteet huomioiden. Toteutin ensin kesällä 2017 kolme pitempää haastattelua ja sen jälkeen nostin esille vielä muutaman teeman, josta erityisesti kaipasin tietoa seuraavia kolmea, lyhyempää haastattelua varten. Olin myös haastattelutilanteen tueksi miettinyt muutamia tarkentavia kysymyksiä kuhunkin teemaan liittyen. Osassa haastatteluista tukikysymykset olivat tarpeen, mutta osa haastatteluista lähti tarinanomaiseen kerrontaan heti haastattelun alusta lähtien, jolloin tarkentavat kysymykset liittyivät tarinasta esiin nousseisiin asioihin. Tarpeen mukaan tein myös lisäkysymyksiä asian selventämiseksi ja oikein ymmärtämisen varmistamiseksi. Kaikkia kolmea erillään toteutettuja haastatteluja yhdisti samat teemat: asunnottomuuden alkaminen, asunnottomuus, asunnottomuuden aikana saatu tuki, asunnottomuuden päättymisen, elämä asunnottomuuden jälkeen sekä asunnottomuuspalveluiden kehittäminen. Tällöin kun tietyt teemat voi tunnistaa kaikista haastatteluaineistoista, aineistolle voidaan esittää samoja kysymyksiä, vaikka se olisikin kerätty eri aikoina tai eri tahojen toimesta (Rastas 2010, 69.)

KUVIO 8. Opinnäytetyöni aineistonkeruuprosessin vaiheet.

Haastateltavat valikoituivat vapaaehtoisuuden ja asunnottomuuden päättymisen mukaan. Apua haastateltavien etisintään sain Tampereen Kaupungin asunnottomuuden ennaltaeh-

käisyn kuntastrategiat -hankkeen projektisuunnittelijalta sekä asumispäivystys- ja asumisyksikön sosiaalityöntekijältä. Koin, että opinnäytetyöni kannalta tärkeämpää olisi, että haastateltavat olisivat käyneet koko asunnottomuuden prosessin läpi ja näin ollen pystyivät tarkastelemaan asunnottomuuden kokemustaan kokonaisvaltaisena prosessina. Aineiston monimuotoisuuden vuoksi en kuitenkaan rajannut pois niitä, joiden kohdalla asunnottomuus ei ollut vielä päättynyt. Näin ollen aineistoni kattaa sekä asunnottomana olleet, että asunnottomuuden kokeneet, kuitenkin niin, että vain muutama oli sillä hetkellä asunnoton. Haastateltaviksi valikoitui kolme naista ja 21 miestä. Haastateltavat olivat iältään 20-65 -vuotiaita. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 10-70 minuutin välillä. Haastatteluista kolme on nauhoitettua ja loput on kirjattu muistiin haastattelutilanteessa.

5.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi alkaa aineiston saattamisella käsiteltävämpään muotoon sen tutkimisen kannalta. Haastatteluaineston kohdalla se tarkoittaa puheen muuttamista tekstiksi eli litteroimista. Litteroinnin tarkkuuteen ei ole yhtä oikeaa vastausta, esimerkiksi siitä kirjoitetaanko kaikki aiheeseen kuulumatonkin sana tarkasti ylös. Usein sen jättäminen on kuitenkin riskialtista, ellei tarkasti tiedä, että juuri sitä osuutta ei tule tutkimuksessa tarvitsemaan. Litteroinnin tarkkuus voi vaihdella myös sen mukaan, mitä muita lähestymistapoja tutkimuksessa käytetään (Vilka 2015, 137). Osan aineistosta sain valmiiksi tiivistettynä sekä pelkistettynä kirjalliseksi, niin, että aiheen ulkopuolelle kuuluvat asiat oli jätetty jo pois. Niissä ei myöskään ollut mukana enää alkuperäisilmauksia. Nauhoittamani haastattelut sen sijaan päädyin litteroimaan eli kirjoittamaan auki tarkasti sanasta sanaan. Pyrin litteroimaan haastattelut ennen seuraavia haastatteluja. Niistä haastatteluista, joita en nauhoittanut, olin haastattelutilanteessa kirjoittanut hyvin tarkat muistiinpanot, jotka heti seuraavana päivänä kirjoitin vielä puhtaaksi Word-muotoon tietokoneelle.

Siinä vaiheessa, kun olin saanut koko aineiston kirjoitettuun muotoon tietokoneelle, tulin ne vielä helpottaakseni niiden jatkokäsittelyä. Tässä vaiheessa osa aineistosta oli tullut minulle jo tutuksi tarkan litterointivaiheen kautta. Ne tarinat, jotka olin saanut valmiina aineistona, vaati minulta tarkempaa perehtymistä. Tässä kohtaa helpotti kuitenkin se, että ne tarinat olivat huomattavasti lyhyempiä. Tämän jälkeen päätin koota kustakin

tarinasta konkreettisen polun paperille (narratiivinen strukturointi), tutustuakseni aineistoon vielä kokonaisvaltaisemmin. Tässä vaiheessa painotin tapahtumien kulkua ja tapahtumien syy-seuraussuhteita.

KUVIO 9. Aineiston analyysin vaiheet.

Tässä vaiheessa aineisto osoittautui hyvin laajaksi. Päätin, että lähdän tarkastelemaan asunnottomuustarinoita tutkimuskysymysteni kautta niin, että tarkastelen ensin, millaisia vaiheita asunnottomuuspoluista löytyy, mitä yhtäläisyyksiä tarinat tähän antavat (Kuvio 9.). Narratiivinen analyysi vastaa oikeastaan, mitä tahansa muuta laadullisen aineiston analyysiä, johon kuuluu aineiston luokittelu ja kategorisointi (Kujala 2007, 29.) Valitsin, että lähdän kartoittamaan asunnottomuuspolkuja vaihe kerrallaan, en kokonaisina polkuina. Tähän päädyin siitä, syystä, että polut olivat hyvin monivaiheisia ja ajattelin, että jakamalla ne pienemmiksi osiksi, vaiheiksi, saisin tarkemman kuvauksen vastaamaan tutkimuskysymystäni polun eri vaiheista kuin vain tarkastelemalla polkuja kokonaisina tarinoina. Osasyynä tähän oli myös haastateltavien yksilöllisyyden säilyttäminen, jota vahvisti polkujen pilkkominen osiksi. Tässä vaiheessa analyysiä huomasin myös haasteita aineiston käsittelyssä. Aineistoa oli paljon, mutta koska olin saanut osan aineistosta valmiiksi tiivistettynä, huomasin, että jouduin hylkäämään joitain haastatte- luita tai niiden joitain osia sen vuoksi, että en voinut tehdä enää tarkentavia kysymyksiä aineistoon liittyen. Varoin myös lähtemästä ylitulkitsemaan aineistoa, esimerkiksi jos aineistossa ei oltu määritelty, että asunnottomuuden syynä olivat päihteet, en voinut päätellä sitä sen perusteella, että henkilö myöhemmin kertoi juoneensa paljon asunnottomuuden aikana. Kaikista tarinoista ei myöskään selvinnyt kaikkia polun vaiheita, jonka vuoksi kokonaispolun muodostaminen oli ajoittain haastavaa. Myös tämä seikka tuki vielä aineiston jaottelua osa-alueisiin.

KUVIO 10. Aineiston analyysiprosessi teemoittain.

Aineiston analyysin ensimmäinen vaihe oli aineiston tarkastelu teemoittain. Lähdin tarkastelemaan aineistoa haastatteluteemojen perusteella (Kuvio 10.). Kokosin aineistosta nousseita yhtäläisyyksiä siitä, mitkä syyt olivat ajaneet asunnottoman asunnottomuuden polulle ja millaista elämä oli ollut ennen tätä käännettä. Tämän pohjalta löysin tarinoista neljä tyypillisintä tarinaa asunnottomuuspolulle päättymisestä. Tarinoiksi muodostui yllättävä käänne, menneisyyden taakka, yksin polulla sekä ajautuminen väärälle polulle. Tämän jälkeen tarkastelin yhtäläisyyksiä asunnottomuuspoluissa ja siihen kuuluvissa vaiheissa. Lopulta vaiheet konkretisoituivat, joko niihin, jotka elivät asunnottomuuden aikana toisten luona, kadulla ja asunnottomille suunnatuissa matalan kynnyksen asumispaikoissa sekä niihin, joiden polkuun kuului kokemus vankilassa olost. Viimeisenä tarkastelin niitä tekijöitä, jotka auttoivat asunnottoman pois asunnottomuuden polulta ja mahdollisti asunnottomuuden päättymisen. Osana tätä tarkastelin vielä myös sitä, millaiseksi elämä asunnottomuuden jälkeen oli tähän mennessä rakentunut.

Näiden vaiheiden mukaiset tyyppitarinat olen kuvannut käyttäen samalla haastatteluista nousseita suoria lainauksia värittämään ja todellistamaan tarinaa. Haastateltavien yksityisyyden suojan säilyttämiseksi olen keksinyt tarinoissa esiintyville henkilöille nimet /sukupuolen, niin, ettei niitä voida yhdistää alkuperäisiin tarinoihin. Aineistoani kuvaa-

maan olen luonut tarinoiden nimet pohjautuen aineistosta nousseisiin tekijöihin. Narratiivisen, tarinallisen, muodon suhteen niissä on nähtävissä samankaltaisia piirteitä, kuin Marjo Niittysen (2012) Pro Gradu - työssä koskien pitkäaikaisasunnottomien asunnottomuuspolkuja. Molemmissa töissä nimet kuvaavat aineiston tarinallisuutta.

Aineiston analyysin toisena vaiheena tarkastelin asunnottomuuspolkuihin liittyviä kriittisiä pisteitä/ vaiheita. Näitä tarkastelin aiemmin luomieni asunnottomuuden polulle ajavien tyyppitarinoiden kautta. Viimeisenä olen sisällönanalyysimaisesti myös koonnut asunnottomien itsensä kokemia kehitysehdotuksia asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi sekä jo olemassa olevien ja uusien asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi.

6 ”ASUNNOTTOMUUDEN POLULLA” – ASUNNOTTOMIEN KOKEMUKSIA ASUNNOTTOMUUDESTA

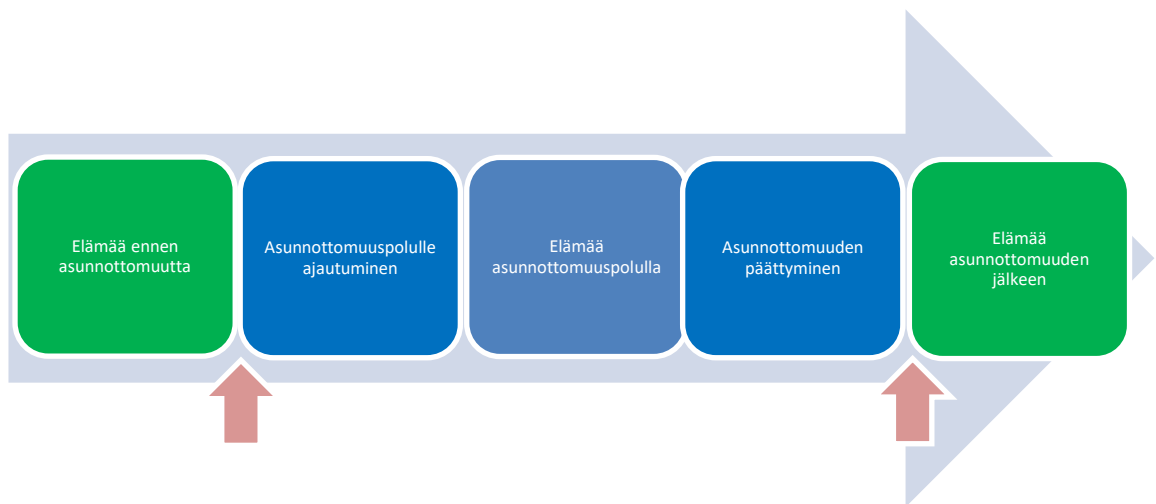
Tässä ja seuraavassa luvussa esittelen opinnäytetyöni tutkimustulokset. Opinnäytetyöni ensisijaisena tarkoituksena oli kuvata asunnottomuuspolkuja siihen kuuluvien vaiheiden kautta. Tarkoituksena oli myös tarkastella niitä kriittisiä kohtia asunnottomuuspoluissa, jolloin jokin tuki oikeaan aikaan olisi voinut ennaltaehkäistä asunnottomuuden alkamisen tai päättää polun, jos sille oli jo ajauduttu. Lopuksi tarkoituksena oli vielä kuulla asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden ajatuksia siitä, kuinka Tampereen kaupunki voisi kehittää asunnottomuuspalveluitaan kohtaamaan asunnottomien tarpeita entistä paremmin.

Tässä opinnäytetyössä asunnottomuuden kokemusta on tarkasteltu fyysisen, ”todellisen” asunnottomuuden kautta. Fyysisellä asunnottomuudella tarkoitan sitä, onko henkilöllä vuokra- tai omistusasuntoa vai ei, jolloin hänet luokitellaan asunnottomaksi. Osa haastattavista asui haastattelujen aikaan tukiasunnoissa, johon kuuluu oma vuokrasopimus. Näin ollen asunnottomuuden katsottiin jo päättyneen, vaikka haastatteluista saattoikin ilmetä, että henkilö itse vielä koki asunnottomuuspolkunsu keskeneräiseksi siihen asti, kunnes ”täysin oma” vuokra-asunto löytyisi.

Jo ennen haastatteluja aineiston keruu oli teemoiteltu kolmeen eri vaiheeseen: aikaan ennen asunnottomuutta, aikaan asunnottomuuden aikana sekä aikaan sen jälkeen. Tämä rakenne oli nähtävissä selkeästi kaikissa haastatteluissa, jolloin asunnottomuus oli jo päättynyt. Voidaankin nähdä, että karkeasti jaoteltuna asunnottomuuspolku sisältää nämä kolme eri vaihetta, muodostaen niin sanotun ”ydinpolun”. Niissä haastatteluissa, jolloin asunnottomuus ei ollut vielä päättynyt, polku rakentui kahden ensimmäisen vaiheen mukaan. Asunnottomuuspoluissa on nähtävissä narratiivisuutta sen juonellisuuden vuoksi: aina tarvitaan jokin käänne, jotta seuraavaan vaiheeseen ajaudutaan, joudutaan tai päästään. Haastattelutarinoiden päähenkilönä toimii asunnoton itse.

Asunnottomuuden polku ei kuitenkaan ulotu vain kolmeen edellä mainittuun vaiheeseen, niin sanottuun ydinpolkuun, vaan se sisältää muun muassa polun kestosta riippuen monia muitakin vaihteita. Kuhunkin polkuun sisältyy vähintään myös kaksi kriittistä pistettä: asunnottomuuspolulle ajautuminen sekä sieltä pois pääseminen. Todellisuudessa kriitti-

sen pisteen määrittäminen asunnottomuuspolussa on vaikeaa, sillä oikeastaan se voi sijoittua mihin kohtaan vain asunnottomuuspolkua. Asunnottomuuspolun matkan varrelle pisteitä voi sijoittua myös useampia, ikään kuin polun varrelle voi mahtua useampia risteyskohtia, jolloin polun suunta voi muuttua. Toisinaan asunnottomuus on niin pitkäkestoisista, jopa useita vuosikymmeniä, että siihen mahtuu myös pienempiä niin sanottuja ”sisäpolkuja”, jolloin prosessi käynnistyy aina uudelleen. Tämä voidaan nähdä myös asunnottomuuden uusiutumisenä. Selvää oli se, että asunnottomuuden uusiuduttua myös syy asunnottomaksi päätymiselle saattaa vaihdella eri kerroilla, eikä näin ollen toista aina samaa kaavaa. Alla olevassa kuviossa (kuvio 11.) asunnottomuuspolun vaiheista, kriittiset pisteet kuvaavat aikaa elämän ennen asunnottomuutta ja asunnottomuuden polulle ajautumisen välissä, toisin sanoen sitä aikaa, jonka aikaiset tekijät johtavat polulle. Puolestaan asunnottomuuden päätyminen toimii kriittisenä pisteenä asunnottomuuden polulta pois pääsemiseen.

KUVIO 11. Asunnottomuuspolun vaiheet, jossa nuolet kuvaavat polun kriittisiä pisteitä.

Seuraavaksi kuvaan asunnottomuuspolkuja kunkin asunnottomuuspolun vaiheen kautta, niin, että siitä koostuu kronologinen, aikaan sidottu, tarina. Ensimmäinen kappale käsittelee asunnottomuuspolulle päätymistä neljän tyypillisimmän tarinan kautta. Sen jälkeen esittelen elämää asunnottomuuspolulla aineistosta nousseiden tyypillisimpien muotojen kautta, ja viimeisessä vaiheessa, niitä käännteitä, jotka mahdollistivat asunnottomuuspolulta pääsyn takaisin kotiin. Kriittisten pisteiden vaikutusta poluissa sekä ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittämistä tarkastelen seuraavassa luvussa.

6.1 Asumisen polulta asunnottomuuden polulle

Asunnottomuuspolun ensimmäinen vaihe on asunnottomuuspolulle ajautuminen. Siihen vaikuttaa sitä edeltävä elämäntilanne ja sitä seuranneet tapahtumat, jotka toimivat asunnottomuuden alkamisen laukaisevina tekijöinä. Esittelen asunnottomuuspolulle päätymistä neljän eri tyyppitarinan kautta, jotka olen nimennyt tarinoiksi: yllättävä käänne, menneisyyden taakka, yksin polulla sekä ajautuminen väärälle polulle. Nämä ovat aineistostani nousseet tyypillisimmät tarinat asunnottomuuspolulle ajautumisesta.

6.1.1 Yllättävä käänne

Tarina yllättävästä käänteestä kertoo asunnottomuuden polulle päätymisestä yllättävän, epäonnisen, tapahtuman seurauksena. Asunnottomuuden polulle itsessään päädytään harvoin aivan sattumalta tai täysin yllättäen. Yllättävällä käänteellä tässä tarinassa tarkoitetaan sitä tapahtumaa, joka yllättäen muuttaa tarinan päähenkilön elämän suunnan ja käynnistää epäonnisten juonenkäänteiden ketjun. Näissä tarinoissa tämä yllättävä käänne elämässä näyttäytyi myös päähenkilön elämän kriisinä. Tämän seurauksena tarinan päähenkilö päättyy lopulta asunnottomuuden polulle. Tarinoista viidestä löytyi näitä piirteitä.

Elämä ennen yllättävää käännettä kuvataan tavalliseksi, hyväksi elämäksi, eikä elämä itsessään näytä merkkejä asunnottomuuspolulle päätymisestä. Yksi haastateltavista, Jukka, kertoo, että hänellä oli vaimo, lapset sekä työ, johon kuului jokin verran myös matkustelua. Marjalla puolestaan oli kolme pientä lasta. Elämään kuului siis avo- tai aviopuoliso, perhe sekä mahdollisesti myös lapsia. Arkea väritti työ tai opiskelut. Yksi haastateltavista kertoi asuneensa tuolloin vielä vanhempiensa luona.

Yhtenä päivänä elämä kuitenkin muuttui äkkinäisesti yllättävän tapahtuman vuoksi, josta elämään ei oltu osattu odottaa. Jukka kertoo, että hänen palattuaan työmatkalta kotiin vaimo oli pakannut tavarat, eikä hänellä enää ollut sen jälkeen kotia. Vaimo oli myös tyhjentänyt parin yhteiset tilit. Tästä alkoi alamäki, jolloin kuvaan astui mukaan myös alkoholi. Jukka kuvasi elämää ennen suunnan muuttavaa tapahtumaa seuraavasti:

Elämässä oli paljon hyviä aikoja, mutta lopulta kaikki meni kertaheitolla.

Maria puolestaan kertoi, että kaikki muuttui, kun perheenjäsen kuoli tapaturmaisen onnettomuuden seurauksena. Elämä tuntui sen jälkeen raskaalta ja mukaan tulivat päihteet. Lopulta vuokratästit johtivat asunnottomuuteen.

Siihen saakka menee kaikki ihan okei. No sitä ei voi ikinä tietää, mutta luulisin, että se ois jatkunut yhtä onnellisena, kun se siihen saakkakin. Ikinähän sitä ei voi tietää, että mitä.

...niin kun laukas sen kaikki, tilanteen päälle.

Mulla oli vielä vähän aikaa asunto, mutta sitten se meni tietysti rästien takia.

Kaksi muuta haastateltavista kertoi yllättävän eron parisuhteessa ajaneen ensin opiskeluiden kesken jättämiseen ja sen jälkeen päihteiden käyttöön. Kun ei yöpaikkaa ollut, lähti myös työpaikka. Kolmas puolestaan kertoi jääneensä yllättäen vaille kotia vanhempien eron myötä.

Näissä tarinoissa näyttäytynyt yllättävä käänne ei yksinään aiheuttanut asunnottomuuden alkamista. Käänteentekeväksi muodostuivat elämänkriisiä seuranneet tapahtumat, jotka lopulta ajoivat päähenkilön asunnottomuuden polulle. Kriisin elämässä kuvailtiin olleen niin suuri, että se käynnisti lumipallomaisen efektin ja ajoi lopulta päähenkilön asunnottomuuden polulle. Muutos alkuperäiseen elämäntilanteeseen oli suurin näissä tarinoissa.

6.1.2 Menneisyyden taakka

Tarina menneisyyden taakasta kuvaa sitä, kun huonolle tai jopa ”väärälle” polulle on ajautettu jo hyvin varhaisessa vaiheessa elämää. Tällöin ongelmat usein juontavat jo myöhäislapsuudesta tai nuoruudesta saakka. Haastateltavista viisi kuvasi tarinaansa näin. Elämää ennen asunnottomuuden alkua olivat jo pidemmän aikaa värittäneet väärät valinnat ja huonot ”elämäntavat”, jotka lopulta ajoivat asunnottomuuden polulle.

Tarinoista neljään oli kuulunut päihteiden, kuten alkoholin ja huumeiden, käyttöä jo hyvin nuoresta iästä alkaen. Haastateltavista Lauri, kertoi aloittaneensa tupakanpolton ja alkoholin käytön jo nuorena ja päätyneensä lopulta käyttämään myös huumeita. Lopulta

Lauri oli saanut tuetusta asunnostaan hädän, sieltä löydettyjen huumausainevälineiden vuoksi.

Kaksi haastateltavista kertoi, päihteiden käytön johtaneen rikoksiin ja sitä kautta asunnottomuuteen. Toinen heistä oli päätenyt myöhemmin myös vankilaan. Tommi kertoi, ongelmien alkaneen jo lapsuudessa, mutta päätyi asunnottomuuspolulle vasta kun elämä vei ensin väärin valintojen kautta vankilaan ja sen jälkeen hän vapautui kadulle asunottomana. Tommi kertoi, että hänelle kävi näin peräti viisi kertaa ja hän kuvasi elämänsä tapahtumia näin:

Lapsesta asti ongelmia, päihteet mukana. Lapsena olin lasten psykiatrialla, nuorena koulukodissa ja avovankilassa.

Myös Pekka kertoi ongelmien alkaneen jo kotona asuessa. Hän uskoo, että perheolosuhteet, vanhempien päihteiden käyttö, vaikuttivat jonkin verran myös hänen omaan polkuunsa. Mainitsee kuitenkin tehneensä lopulta itse omat valintansa. Itse hän masentui nuorena ja päätyi väärin porukoihin sekä myöhemmin myös käyttämään huumeita.

Lapsuudesta tai nuoruudesta kumpuavat ongelmat liittyivät neljässä tarinassa päihteiden käyttöön, joka oli alkanut nuorella iällä, vielä asuessa vanhempien luona. Tarina kuvaa väärin porukoihin päätymistä, jonka kautta päähenkilö itsekin ajautuu lopulta väärälle polulle. Päihteiden käyttö aiheutti näissä tarinoissa vuokranmaksuongelmia ja häätöjä. Myös luottotiedot olivat saattaneet mennä huonojen valintojen seurauksena, jolloin asuntoa oli mahdoton saada. Näin oli käynyt yhdelle haastateltavista. Hänen matkaansa ei ollut kuulunut päihteet. Nämä tekijät veivät lopulta haastateltavat asunnottomuuden polulle.

6.1.3 Yksin polulla

Tarina yksin polulla alkaa siitä, kun tarinan päähenkilön elämässä on jo ennen asunnottomuuspolulle päätymistä ollut jonkinlaisia elämäntilanteeseen haasteita tai ”tyytymättömyyttä” sen hetkisiin asuinoloihin sekä elämäntilanteeseen. Luottotiedot ovat saattaneet mennä jo aiemmin tai elämään on saatu tukea esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta. Tukea on siis saatettu saada jo aiemmin viranomaisilta. Elämässä on nähtävissä jo ajau-

tumista ja enää tarvitaan vain se yksi käänne. Tässä tarinassa käänne päähenkilöiden elämässä liittyy asumisen ongelmiin, jotka lopulta ajavat asunnottomuuteen. Tarinassa yksin jääminen kuvaa sitä, kuinka näiden ongelmien tai haasteiden kanssa on lopulta jääty yksin. Haastateltavista seitsemän oli kokenut asunnottomuuden alkaneen tämän kaltaisten tapahtumien seurauksena.

Yksi haastateltavista, Petteri, kertoo, että omaan asunnottomuuteen johti se, kun ei löytänyt itselle sopivaa työtä eikä koulutusta. Hän kertoi tunteneensa, ettei viihtynyt kotona fyysisesti eikä henkisesti. Omat voimavarat olivat tuolloin lopussa. Silloin hän koki siinä tilanteessa helpommaksi lähteä vaeltelemaan kuin olla kotona yksin. Minna puolestaan kertoi, että päätyi omasta tahdostaan asunnottomaksi sen vuoksi, että koki itse tyytymättömyyttä omiin asumisoloihinsa; kämppisten kanssa ei kemiat kohdanneet, eikä hän muutenkaan tuntenut kotia omakseen. Tämän vuoksi hän päätti, että ei aio turhaan maksaa kallista vuokraa asunnosta, joka ei tunnu omalta.

Asuin parin kämppiksen kanssa, ei oikein natsannut heidän kanssaan, enkä juuri viihtynyt tai ollut asunnossa.

Haastateltavista Marko kertoo, että hänen asunnottomuuteen johti se, kun oma asunto vaurioitui tulipalon seurauksena. Hänen asuntonsa luokiteltiin asumiskelvottomaksi tavaroiden hamstrauksen vuoksi ja luottotiedotkin olivat jo menneet aiemmin. Uutta asuntoa oli näin ollen vaikea saada ja myös raskas oikeustaistelu tulipalon jälkeen vei voimia ja aiheutti velkaantumisen. Näin kävi myös toisessa tarinassa, jolloin päähenkilön sen hetkiseen vuokra-asuntoon oli tullut remontti, eikä hän ollut saanut uutta tilalle myöskään menetettyjen luottotietojen vuoksi.

Yksi haastateltavista mainitsi, että saatuaan hädän, hän oli jo ollut toimeentulonasiakas ja hänen tilanteestaan tiedettiin, mutta silti apuja tai neuvoa ei ollut tarjolla. Hän kertoi, ettei myöskään osannut tiedon puuteen vuoksi sitä itse etsiä. Yksinjäämisen kokemisen taustalla oli myös kiusaamista taloyhtiössä, työpaikan menettämistä tai kertyneitä vuokrarästejä, sellaisia tekijöitä, joiden kanssa haastateltavat olivat kokeneet syystä tai toisesta jääneensä yksin, ilman apua. Lopulta nämä tekijät toimivat asunnottomuuden polulle ajavina tekijöinä.

6.1.4 Ajautuminen väärälle polulle

Tarina ajautumisesta väärälle polulle lienee tyypillisin tarina asunnottomuuspolulle päätymisestä. Sitä värittää vahvasti ajautuminen ja päihteet. Elämä kuvataan ihan hyväksi ennen viimeistä niittiä, jonka vuoksi asunnottomuuden polulle ajaudutaan. Yksi haasteltavista, Tapani, kuvasi elämää ennen viimeistä käänteen tekevää tapahtumaa seuraavasti.

Se oli iso paritalo ja mul oli rahaa hemmetisti. -- Mä ostin kaks autoo ja kaikki. -- ja käytiin joka kuukausi risteilyllä ja oli pakettiautoo ja tavallista henkilöautoo, uutta. Mää maksoin reissut kaikki, kävin viä töissäkin sillon.

Juha kuvasi elämäänsä puolestaan näin:

Noo se oli semmosta sanotaan ny hyvin menevää, kumpikin tykkäs toisistaan mutta mutta. Kyllä mää niinkun sanon, että toi mun viinan käyttö ja tissuttelu aiheutti ton. Ei ollu vuokratästejä eikä muuta.

Elämä koettiin ja kuvattiin ihan hyväksi, toisinaan jopa todella hyväksi, mutta siihen kuului alkoholi, joka lopulta muodostuu päähenkilöiden elämän muuttavaksi tekijäksi.

Mää en oikeen muista, minkä takia se ero tuli, että lähdinkö mää vai kuinka siinä kävi. Mää en oo väkivaltanen. Kai se sit juomisesta mut en mää siltikään ollu väkivaltanen. Mulla jäi kauheesti tavaraakin sinne.

Joo mää pistän sen (alkoholin) piikkiin ja omaan piikkiin.

Lopulta korkki aukeaa niin monta kertaa, että alkoholi aiheuttaa viimeisen niitin. Näissä tarinoissa se oli ero parisuhteessa tai työpaikan menettäminen juomisen seurauksena. Lopulta elämä on jo pitemmän aikaa kulkenut väärillä raiteilla, niin, että asiaan on vaikea tehdä enää yksin muutosta.

Olishan se toisin voinut mennä, kun olis vaan lopettanut juomisen.

No en mä tiedä, mulla on niin paljon tuttuja Tampereella ja kaikki samantlaisia kannumiehiä, sano, että eikun tuu sinne vaan -- en mitään apua hakenut, mentiin samaa rataa, mitä on mentykin.

Ei mää heitin niinkun hanskat tiskiin, että siinä vaiheessa mää olin sen veran shokissa kun se oli talvella. Enkä mää osaa täyttää mitään sosiaaliapuakaan, mä en saanu sosiaaliapuakaan, mä olin ihan nollilla.

Nii siinä on vähän niinkun shokissa, siinä ei niinkun tajua sitä omaa tilannettaan sitä käveli vaan.

Sillon ei siis niinkun ollut eikä tiedotettu mitään tällösiä. Nykyäänhän on vaikka mitä.

Nii jaa viinaa sitten ja tietenkin kaljaa mää join siihen aikaan paljon, se turutti siihen.

Missään tarinassa muutos entiseen elämään ei ollut kuitenkaan radikaali vaan alkoholi oli kuulunut osaksi arkea jo jonkin aikaa. Asunnottomuuspolulle päätyminen tapahtui ajautumisen seurauksena, jonka lopulta aiheuttivat päihteet.

6.2 Elämää asunnottomuuspolulla

Asunnottomuuspolun toinen vaihe alkaa siitä, kun asunnottomuuden polulle on jo ajautettu erinäisten tapahtumien seurauksena. Asunnottomuuden polulle päätyminen on aina suuri elämää muuttava tekijä, oli se sitten, minkä vain tapahtumien seurausta. Tämän aineiston tarinat nivoutuivat elämään asunnottomuuspolulla joko toisten luona tai äärimmäisessä tapauksessa kadulla. Kadulla asumiseen voidaan nähdä liittyvän myös erilaisissa asunnottomille suunnatuissa matalan kynnyksen paikoissa majoittuminen. Näissä tarinoissa olen luokitellut ne yhteen, sillä ne näyttäytyivät pääosin sellaisissa poluissa, kun asunnoton asui kadulla. Haastateltavista muutama kertoi myös asunnottomuuspolun johdattaneen heidät lukuisten vaiheiden kautta lopulta vankilaan.

6.2.1 ”Koti näissä laukuissa” – elämää toisten luona

Ensimmäinen tarina asunnottomuuspolulla elävistä kertoo niistä asunnottomista, jotka majoittuvat asunnottomuuden aikana sukulaisten tai tuttavien luona. Suurella osalla asunnottomista tämä vaihtoehto kuuluu myös edes johonkin polun vaiheeseen. Haastateltavista seitsemän kertoi yöpyneensä ainoastaan toisten luona, näissä tarinoissa lähes kaikissa se tarkoitti tarkemmin kavereiden luona asumista asunnottomuutensa aikana.

Näissä tarinoissa sukulaisten ja tuttavien, yleensä kavereiden, luota haettiin apua vain äärimmäisen tarpeen tullen. Äärimmäinen tarve kuvattiin esimerkiksi suojaksi yön aikana, suihkun lainaamiseksi tai pääsyksi pakoon huonoa tai kylmää säätä.

Haastateltavista Jarkko on yksi, joka on asunut kavereiden luona. Hän kertoo, että toisten luona majailu aiheutti jatkuvaa stressiä, kun omaa rauhaa ei ole ja yöpyminenkin on pääasiassa toisten sohvilla ”punkkaamista”. Elämää toisten luona kuvailtiin kaoottiseksi ja epäsiistiksi elämäksi, jolla ei siinä hetkessä ole tarkoitusta. Jatkovaa stressiä aiheutti myös puute ruuasta ja epätietoisuus seuraavasta päivästä tai vain paikasta, minne mennä seuraavaksi. Toisten luona asuminen koettiin paikasta toiseen vaeltamiseksi ilman päämäärää. Eero kertoi toisinaan ajaneensa bussilla tai junalla vain sen vuoksi, että pääsisi hetkeksi nukkumaan.

Mietin, miksi maksaa kallista vuokraa, jos en edes ole siellä. Kadulla ei tarvitse ikinä olla, aina pääsee sisälle, kun haluaa, tutuille, ystäville, perheen luo. ”Koti kadulla, näissä laukuissa”.

Haastateltavista Minna on yksi harvoista. Hän näkee sukulaisten ja kavereiden luona asuminen mahdollisuutena ja on valinnut tämän tilapäisen vaihtoehdon omasta tahdostaan sen sijaan, että maksaisi kallista vuokraa asunnosta, jossa hän ei oikeastaan edes viihdy. Minna kokee, että hänen elämänsä on väliaikaisesti pakattu laukkuihin ja hän pääsee aina yöksi joko ystävien, tuttavien tai perheen luo. Kaiken kaikkiaan toisten luona yöpymistä ei kuitenkaan nähty asunnottomuuden kokemusta helpottavana tekijänä, vaan se aiheutti yhtä lailla katuasunnottomuuden kanssa stressiä sekä huolta tulevasta.

6.2.2 Elämää kadulla ja matalan kynnyksen yksiköissä

Elämä kadulla nähdään asunnottomuuden äärimmäisenä muotona. Katuasunnottomuudella tarkoitetaan elämistä ja yöpymistä kadulla. Useimmissa tarinoissa katuasunnottomuuteen liittyy kuitenkin myös turvan hakeminen, ainakin yöksi, erilaisista asunnottomille suunnatuista matalan kynnyksen palveluista. Elämä kadulla kertoo niistä asunnottomista, jotka asunnottomuutensa aikana asui pääasiassa kadulla. Haastateltavista kahdeksan kertoi tämän tarinan.

Yksi haastateltavista, Tapani, kertoo, että eläminen kadulla oli henkisesti hyvin ahdistavaa; elämä oli pääasiassa vain kävelyä paikasta toiseen. Silloin kaikki velvollisuudet jäivät hoitamatta. Ei ollut omaa pankkitiliä, eikä näin ollen voinut hakea edes itselle kuuluvia tukia tai etuuksia. Kadulla oli täysin ilman mitään.

Kadulla turvaa tai yösijaa joutuu hakemaan mistä vain. Juhani kertoo asuneensa kovimpien pakkasten aikaan kaksi viikkoa työmaakopissa, Veikko puolestaan kertoo nukkuvansa siltojen alla tai puiston penkeillä. Toisinaan pääsee nukkumaan rappukäytäviin tai julkisiin kulkuneuvoihin. Julkisissa kulkuneuvoissa voi nukkua myös päivällä. Mikko kertoo nukkuneensa välillä rappukäytävissä, joskus julkisissa wc-tiloissa tai Tastulla, joka on Tampereella sijaitseva asumispäivystys- ja asumisyksikkö.

Elämää kadulla kuvailtiin seuraavasti:

Mää olin ulkona, mulla oli pilkkihaalarit, kyä niillä pärjäs jossain lumihan-
gessa. Koskaan mä en minnekään Keskustorille tai keskustaan menny, mä
kävelin sivummalla. Sit työmaakopissa olin. -- Nii siinä on vähän niinkun
shokissa, siinä ei niinkun tajua sitä omaa tilannettaan sitä käveli vaan.

Siis se oli yhtä helkuttia kun talvella siä paleli ja jouduit miettiin, mihkä
tavallaan niinkun meet, myös välillä käveltiin siä pitkin yötä kadulla kun ei
mihkään päässy yöks.

Että olihan se sillain, että välillä noissa lehtilaatikoissa oltiin ja jalat oli ihan,
mullakin paleli jalat niin, että kun nousin sieltä aamulla pois niin tota noin
poikaystävän piti pitää musta kiinni kun mulla ei pitänyt jalat yhtään niin
sitten jouduttiin soittaa ambulanssi, mulla oli paleltunut jalat.

Asunnottomuuden aikana mielessä on koko ajan ajatus siitä, mihin seuraavaksi menee. Elämää kuvailtiin kaottiseksi ja epäsiistiksi. Elämän perusasiat eivät olleet kunnossa, vaan jatkuvasti joutui miettiä, mistä saisi ruokaa ja nälän tunteen tyydytettyä. Huolta aiheutti myös hygieniaan liittyvät asiat, tietämättömyys siitä, koska pääsisi seuraavan kerran siistiytymään suihkuun tai pesemään vaatteitaan. Yksi haastateltavista kuvasi hygienian olleen niin huonoa, että joutui muutaman kerran lopulta ihon tulehduttua jopa sairaalaan useammaksi päiväksi.

Kadulla useita päiviä menee ilman ruokaa ja nälkä on kova. Työmaakopissa asuessaan Juhani kertoo saaneensa vettä sulaneesta lumesta. Toisinaan ruokaa sai myös lähiöiden

seurakuntataloilta. Usein sinne kuitenkin oli pitkä matka kävellessä ja kun pääsi takaisin, oli nälkä yhtä kova kuin ennen ruoan saamista.

No ku oli ruuasta pula, kauhee nälkä koko ajan. Seurakunnat jako eurolla ruokaa seurakuntatalolla. Uudenkylän, Messukylän, Takahuuhdin, Kaukajärven seurakuntatalot, niissä mää kävin ja kävelin. No sitten tuli taas takasin kotio nii oli taas samanlainen nälkä, kun oli kävelly. Ja Linnainmaa, se oli tosi kaukana. Kävelin, samat lenkit, ei jumankautsi. Samoilla lenkkiteillä, ei koskaan kuivunu.

Nii jaa viinaa sitten ja tietenkin kaljaa mää join siihen aikaan paljon, se turutti siihen.

Sitten oli siä (paikka x) siinä, missä niin huoltoasema. Niin ne yleensä kun ne laitto kiinni niin ne laitto ne mitkä samana päivänä meni vanhaks semmoset sämpylät, ne me käytiin hakemassa sieltä aina jätesäkillä jaettiin muillekin niitä sitten siinä. Ihan syötävihän ne oli. Sitten rautatieasemalla kun käytiin siä roskiksessa, niin siä oli monta kertaa jätetty, muovikassiin laitettu ruokaa ja tupakkavehkeekin. Mutta ei ees tiedetä kuka ne oli sinne jättänyt meille. Siinä luki vaan, että hyvää ruokahalua.

Kadulla lisää rahaa ruokaan ja alkoholiin tai muihin vastaaviin tarpeisiin haetaan keräämällä pulloja ja tölkkejä. Toisinaan ruokaa haettiin myös roskakoreista, joihin kaupat tai kioskit olivat jättäneet myyntikelvottomia tuotteita.

Kadulla asumiseen kuvailtiin liittyvän myös turvattomuuden tunteen. Yksi haastateltavista kertoi kokeneensa puukottamisen, jonka seurauksena kertoi joutuneensa sairaalaan useammaksi päiväksi. Tilanteen hän oli kokenut pelottavaksi ja turvattomuuden tunne ja uusiutumisen pelko olivat jääneet hänelle vielä sen jälkeenkin. Toisinaan kadulta päädyttiin huonoihin porukoihin, eikä koskaan voinut tietää, mitä sattuisi, jos mukana oli päihkeitä tai huumeita.

Katuasunnottomuuden aikana turvaa haetaan asunnottomille tarjotuista matalan kynnyksen palveluista. Matalan kynnyksen paikoista haetaan usein joko ruokaa, mahdollisuutta peseytyä tai kattoa pään päälle yön ajaksi. Kokemukset matalan kynnyksen paikoista olivat kuitenkin haastateltavilla melko huonoja.

Mää oli (x) hoitokodissa, joka oli ihan täysin mielisairaala asukaskunnaltaan se keräs vaan ne kaikki ns. hullut tuolta kadulta pois.

Joo, siihen aikaan se (paikka x) maine, se oli niin huono. -- Yötä siä oltiin. Päiväthän sieltä heitettiin/joutu pois kun siä siivottiin. Siä oli ruokaa kyllä. Mutta siä ihmiset makas lattialla. Sinne ei päässykkään kaikki. Ei omaiset kattoon jos oli.

Kyä sinne (paikka x) mahtu. Joku vietiin putkaan ja sinne tuli aina tilaa. -- Sillä oli niin huono maine, että huh huh. Mä oli viä selvinpäin siä kaks viikkoo. Se on tosi ihmeellistä. – Nokun saa sitä lasolia, jota ne joi kaikki. Ja se kun ei oo juotavaks tarkotettu.

-- siä käy narkomaaneja, niin nehän on aivan sekasin, nehän ei tiä yhtään mistään mitään, nehän on ”Metkua, mää haen metkua”. Niillä usein puukko heilahtaa. Syöminenkin yhtä sirkusta. Millään ei väliä, lattialta syödään.

Matalan kynnyksen paikat nähtiin vain väliaikaisina avun tarjoajina. Huonot kokemukset liittyivät pääosin muihin käyttäjiin sekä tilanteisiin, jossa erinäiset päihteet olivat mukana. Yksi haastateltavista kertoi myös joutuneensa uhkailun kohteeksi oman erilaisuutensa vuoksi. Hän kertoi kokeneensa syrjimistä ja haukkumista ja hänen päällensä on myös käyty pariin kertaan. Matalan kynnyksen paikoissa nähtiin kuitenkin aina olevan tilaa, jolloin niihin tarpeen mukaan pääsi kadulta.

6.2.3 Vasta vankila pysäytti

Viidessä tarinassa asunnottomuuspolku vei päähenkilön lopulta vankilaan. Vankila koettiin ”lopullisena pysäytyksenä”, ”stoppina, kun mikään muu ei enää olisi auttanut”. Vain yksi haastateltavista, kertoi asunnottomuuden alkaneen vankilasta vapautumisen seurauksena. Muille haastateltavista vankila oli viimeinen käänne polussa.

Tarinan päähenkilöt olivat päätyneet vankilaan, kun muuta vaihtoehtoa ei enää ollut. Vankilaan oli päädytty joko huumausainerikosten vuoksi tai runsaan päihteiden käytön myötä tehtyjen rikosten vuoksi. Vankilaan joutumista kuvailtiin asunnottomuuspolun viimeisenä käänteenä. Vankilassa olo aika koettiin ajaksi, jolloin oli aikaa miettiä ja suunnitella elämänmuutosta. Oli aikaa uusille ajatuksille.

Vasta kun kaikki käänsi selkensä, äiti ei laskenut sisälle, sanoi että mee muualle, vankilaan ei ikään kuin päässyt. Tien piti tulla päähänsä, että pysyty kääntymään. Joskus hyvä, että kukaan ei enää hyysää vaan vaihtoehdot loppuvat, jolloin pakko luovuttaa tai kääntyä.

Vankilassa olo aikoina oli paljon suunnitelmia raitistumiseksi, suunnitelmat kuitenkin epärealistisia, hain työttömyyskorvaustakin, mutta ei ollut ollenkaan realistisia. Elämönhallintataitoja ei ollut ollenkaan.

Vankilasta vapautumisen jälkeen yksi asunnottomista joutui asunnottomuuden polulle. Hän kertoi, että vankilassa olo aikana mielessä oli paljon suunnitelmia raitistumiseksi, mutta lopulta suunnitelmat osoittautuivat kuitenkin epärealistisiksi elämönhallinnan taitojen puutteen vuoksi. Haastateltavista kahden muun polku jatkui vankilasta päihdekuntoutukseen ja muuhun tukitoimintaan. Näissä tarinoissa itse elämää vankilassa ei kuvailtu sen tarkemmin kuin siihen liittyvän helpottavan tai jopa pelastavan tunteen kautta.

6.3 Takaisin kotiin

Takaisin kotiin on asunnottomuuspolun viimeinen vaihe. Se kuvaa niitä tapahtumia, joiden seurauksena tarinan päähenkilö lopulta pääsee takaisin asumisen polulle, ”takaisin kotiin”. Toisinaan pääseminen takaisin asumisen polulle vie pitkän aikaa ja vaatii lukuisia epäonnisia yrityksiä. Parhaimmassa tapauksessa takaisin asumisen polulle päästään hyvin pian ja asunnottomuus on ollut vain tilapäistä ja lyhytkestoista. Toisinaan se vaatii työtä ja ulkopuolista tukea. Kaiken kaikkiaan 24:stä tarinasta 19:stä päähenkilö oli jo päässyt takaisin asumisen polulle.

Tarinoissa asunnottomuuden polulta takaisin kotiin, oli nähtävissä samoja elementtejä kuin asunnottomuuden polulle johtaneissa syissä. Toisinaan kuten asunnottomuuden polulle päätyemisessä, myös sieltä pois pääsemisessä saattoi olla osittain mukana myös sattuma, onni / epäonni. Toisinaan oma asunto ja oikeanlainen apu / ihmiset olivat löytyneet täysin yllättäen ja toisinaan sen eteen oli täytynyt tehdä enemmän ja pitempään töitä. Kaikissa tarinoissa merkittävää oli kuitenkin asunnottoman oma rooli. Myös niissä, jolloin apua oli saatu ulkopuoliselta taholta. Viime kädessä halu avun vastaanottamisesta kohdistui kuitenkin asunnottoman omaan valintaan. Useammassa tarinassa nousikin esiin ajatuksia siitä, että kukaan ei olisi voinut väkisin auttaa tai, ettei asunnoton kaivannut holhoamista. Toisinaan esimerkiksi päihderiippuvuus oli ollut niin hallitsevaa, ettei kukaan olisi voinut oikeastaan puuttua sillä hetkellä tilanteeseen. Niissä poluissa, kun päähenkilö

oli päätynt vankilaan, kuvasi hän sitä stoppina, ja että mikään muu ei olisi voinut pysäyttää, kaikkien tuli kääntää selkensä, jolloin vaihtoehtona oli joko tehdä muutos tai luovuttaa. Lopulta hän päätti muuttaa elämänsä suunnan.

Tarkastellessani niitä syitä, jotka mahdollistivat asunnottomuuden päättymisen, huomasin, että keinot millä asunnottomuuden polulta lopulta päästiin takaisin asumisen polulle, voitiin karkeasti jaotella kahteen eri tarinaan: tarinaan siitä, kun lopulta oma aktiivisuus ja vahva tahto muuttaa oman elämän suuntaa auttoivat tai tarinaan siitä, kun käänteentekevä apu tai tuki saatiin joltakin ulkopuoliselta taholta. Ulkopuolisella taholla tarkoitetaan näissä tarinoissa tutun tai tuntemattoman, yksittäisen ihmisen tai viranomaisen apua.

6.3.1 Oma aktiivisuus auttoi

Tarina omasta aktiivisuudesta kertoo siitä, kun lopulta päähenkilö havahtuu itse siihen, mitä voisi tehdä tilanteelleen ja keksii keinon toimia sen hyväksi. Haastateltavista viisi kertoi päässeensä takaisin asumisen polulle oman toimintansa ja aktiivisuutensa kautta. Haastateltavista Pekka kertoi, että kaupunki oli kyllä luvannut hänelle asunnon, mutta tämä oli osoittautunut vain puheeksi, eikä hän ollut kokenut saaneensa konkreettista apua tilanteeseensa. Hän kertoi myös kuntouttavasta työtoiminnasta puuttuneen asumisneuvonnan. Lopulta hän oli päättänyt olla enää odottamatta apua vaan oli itse etsinyt ja löytänyt ymmärtäväisen vuokranantajan yksityisiltä markkinoilta. Oltuaan rehellinen tilanteestaan hän oli lopulta saanut asunnon.

Haastateltavista Laura puolestaan kertoi käänteentekeväksi asiaksi sen, kun hän itse oli ehdottanut lehtijutun tekemistä perheensä tilanteesta. Lehtijutun seurauksena ulkopuoliset olivat tarjoutuneet auttamaan. Lopulta myös vuokratien syynä mennyt asunto oli järjestynyt uudelleen. Erotilanteen jälkeen asunnottomaksi jäänyttä oli auttanut avioeron selvittyä saadut rahat, jotka riittivät uuden vuokra-asunnon takuurahoiksi. Näin ollen tilanne oli lopulta selvinnyt lähes itsestään.

6.3.2 Apua ulkopuoliselta taholta

Tarinoista toinen kertoo siitä, kun apu oli saatu ulkopuoliselta taholta. Haastateltavista kaksitoista kertoi tämän tarinan. Toisinaan asumisen polulle takaisin kantava apu oli tullut täysin yllättäen. Yksi haastateltavista kertoi, kuinka vieras perheenisä, joka oli myös kokenut asunnottomuutta, oli ottanut perheensä luokse hänet asumaan puoleksi vuodeksi. Tämän jälkeen elämä oli muuttunut täysin. Asunnottomista yksi kertoi lopulta päässeensä työharjoitteluun, jossa työntekijä oli auttanut tilanteessa niin, että asiat lähtivät lopulta rullaamaan parempaan suuntaan. Muutamassa tarinassa kaverin tai tuttavien apu oli ollut suuri, kun tämä oli ohjannut mukaan vertaisryhmän toimintaan. Apu järjestyi lopulta sitä kautta.

Suurin osa, kahdeksan, haastateltavista kertoi saaneensa apua kuitenkin joltakin viranomaistaholta. Haastateltavista yksi kertoo, että päätyi ensin asunnottomille suunnattuun matalan kynnyksen paikkaan, josta löytyi sosiaalityöntekijä. Tämä osasi ohjata hänet tukiasumisyksikköön. Haastateltavista toinen puolestaan kertoo, että oli saanut apua silloisesta asunnottomille tarkoitettusta Viinikanlahden ensisuojusta (nyk. Tampereen ensisuoja ja kuntoutumiskoti). Sen loputtua työntekijä oli ohjannut hänet Hervannan asumispäivystys Tastuun.

Haastateltavista kolme kertoo siis saaneensa apua sosiaalityöntekijän kautta, joka osasi neuvoa tukiasuntoon tai päihdekatkopaikkaan pääsemisessä. Haastateltavista kaksi kertoi, että lopulta vankilajakso pysäytti, kun oli tarpeeksi aikaa ajatella. Vankilan jälkeen tie vei toisen tukipalveluiden pariin, jonka kautta lopulta järjestyi myös tukiasunto ja toisen päihdekuntoutukseen. Haastateltavista Päivi kertoo joutuneensa ensin pois kuntoutusyksiköstä sääntöjen rikkomisen seurauksena ja päätyneensä sen jälkeen ensin ”kui-valle” (päähteettömälle) puolelle asumispäivystykseen, sen jälkeen kolmeksi viikoksi kuntoutukseen ja sieltä lopulta suoraan tukiasuntoon.

Kyllä mä tietysti ensin kattoin, että mihkä mä taas pääni pistin, kun mä tänne tulin, mutta tota noin kyllä mä oon niinkun tyytyväinen, että suostuin tähän tilanteeseen, että tänne ja sitten täältä sitä omaa asuntoa sinnikkäästi etsin.

Joo, tuntuu siis sillain, kun miettii niitä aikoja taakse päin, että nytkin vois olla asiat toisin kun oisin ottanut apua vastaan jo aikasemmin, mutta ei se mitään, ihan tyytyväinen tähän palveluun mitä täällä on.

Yhden kohdalla asunnottomuus oli päättynyt päihtyneiden päivätoimintakeskus Huoltsun kautta. Siellä työntekijät olivat ottaneet hyvin vastaan sekä auttaneet asunnon hakemisessa. Lopulta oma asunto oli järjestynyt nopeasti. Haastateltava kuitenkin mainitsee, että päätti ensin itse hakeutua Huoltsulle pitkän harkinnan jälkeen. Yksi haastateltavista oli saanut apua asunnottomien ryhmästä, jonka kautta asuntoprosessi oli lähtenyt liikkeelle ja oli saanut oman asunnon lopulta kahdessa viikossa.

6.3.3 Elämä asunnottomuuden jälkeen

Elämä asunnottomuuden jälkeen ei missään tarinassa muuttunut suoraan auvoiseksi, vaan muutos parempaan oli lähes kaikissa tarinoissa tapahtunut hiljalleen. Yksi haastateltavista, joka oli saanut tukiasunnon Silta-valmennusyhdistys ry:n kautta, kertoi, että nyt haasteena oli saada toinen asunto itse ja, että hän oli sitä jo hakenutkin, mutta kaikissa oli pitkä jono. Myös toinen tukiasunnossa asunut koki olevansa valmis muutamaa omilleen ja asuntoja olikin jo tullut katseltua yksityiseltä puolelta, mutta hakijoita oli paljon. Hän kertoi kuitenkin olevansa A-kilta ry:n kautta töissä osan viikosta. Tukiasunnosta omaan asuntoon muuttamista hankaloitti yhdessä tarinassa luottotietojen menettäminen. Kertoi hoitavansa kuitenkin nyt itsenäisesti tukiasunnon vuokran sekä muut laskut ja asiat. Yrittää edelleen kovasti saada omaa asuntoa, sillä kokee, että tukiasumisyksikkö ei sitä vielä täysin ole. Haastateltavista yksi kertoi olevansa tyytyväinen tukiasuntoonsa eikä hän kokenut olevan kiirettä siitä pois. Asuntopaperit ovat vetämässä, mutta haluaa katsella mahdollisuuksia ja asuntoja kaikessa rauhassa. Mainitsee myös, että ei halua enää esimerkiksi palata sellaisille asuinalueille, jotka hän kokee riskialttiiksi alkoholin käytön jatkumisen suhteen.

Niin, toi on tietysti, että saan sen oman asunnon ja muuttaa sinne, mutta täällä viihdyn sen aikaa kun saan sen asunnon.

Ei ole uusiutunut, eikä varmasti uusiudu, elämän suunta muuttui täysin.

Ei oo uhka enää, että palaisin sinne.

He kenellä oma asunto jo oli, tavoitteena ja ensisijaisena tärkeänä oli löytää mielekäs työ ja sisältöä elämään. Yksi haastateltavista koki uusien piirien ja harrastuksen jälkeen löytäneensä taas itsensä ja suunnan elämässä. Asunnon koettiin helpottaneen päihteettömyyttä ja tällä hetkellä hän kertoi, että elämässä meni ihan hyvin. Asunnottomista yksi asui palveluasunnossa ja on alkanut pitää asunnottomuuden jälkeen taas enemmän yhteyttä sukulaisiin. Kokee kuitenkin menettäneensä asunnottomuuden myötä ystävät ja vapauden, kertoo, ettei voi enää tehdä, mitä itse haluaa, koska täytyy elää muiden varassa. Tavoitteeksi ja toiveeksi asunnottomuuden jälkeen mainittiin myös, ettei elämään tulisi uutta samankaltaista notkahdusta. Suurin osa asunnottomista kuitenkin oli vahvasti sitä mieltä, ettei tilanne tule enää uusiutumaan.

7 ASUNNOTTOMUUDEN ENNELTAEHKÄISEMINEN

Tämä on opinnäytetyöni toinen tulosluku. Tässä luvussa kuvaan asunnottomuuspolkuihin liittyviä kriittisiä vaiheita. Kriittiseksi vaiheeksi voidaan nähdä sellainen kohta asunnottomuuspolussa, jolloin jokin tekijä tai tuki olisi voinut estää asunnottomuuden polulle päättymisen tai päättää jo alkaneen polun. Ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön kannalta tärkeämpää on kuvata ja tarkastella niitä kriittisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat polun alkamiseen ja muodostumiseen. Laajemmin asunnottomuuspolkuja ja niiden vaiheita tarkastellessa voidaan kuitenkin huomata, että kussakin polussa on aina vähintään kaksi kriittistä pistettä. Ensimmäinen kriittinen piste on hetki juuri ennen asunnottomuuden polulle ajautumista. Tarkemmin tämä piste voidaan nähdä sijoittuvaksi muutoksen aikaan saavan laukaisevan tekijän sekä viimeisen käänteen tekevän tapahtuman väliin. Toinen kriittinen piste on tapahtumat, jotka mahdollistavat asunnottomuuden ajanjakson päättymisen. Kriittisten pisteiden tarkastelu ja tunnistaminen ovat tärkeää siinäkin mielessä, että joissain tapauksissa oikea-aikainen tuki oikeassa kohtaa voisi vielä estää päättymisen asunnottomuuden polulle.

Asunnottomuuden uusiutumisen kannalta kriittiseksi pisteeksi tai vaiheeksi voidaan puolestaan nähdä myös aika asunnottomuuden päättymisen jälkeen. Myös tämä aika on usealle asunnottomalle niin sanottua riskiaikaa, ennen kuin elämä lopulta asettuu taas uomiinsa. Tällä perusteella voidaan siis huomata, että kriittisiä pisteitä on useampia asunnottomuuspolun matkan varrella ja ne ulottuvat myös aikaan varsinaisen polun ulkopuolella, aikaan ennen ja jälkeen asunnottomuuden. Tarkastelen tässä luvussa kriittisiä pisteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen sekä uusiutumisen kannalta. Lopuksi tuon vielä esiin asunnottomien kokemuksia siitä, millaista tukea he olisivat asunnottomuuspolkunsa aikana kaivanneet sekä kehittämisideoita Tampereen kaupungille asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi.

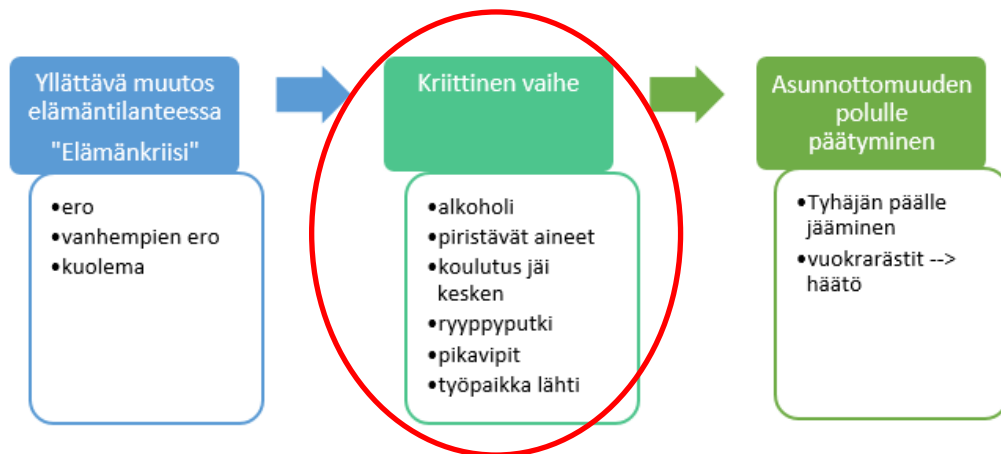
7.1 Asunnottomuuspolun kriittiset pisteet

Tarkastellessa aiemmin kuvaamiani asunnottomuuden polulle johtaneita tarinoita, voidaan huomata, että tarina yllättävästä käännteestä kulminoituu tarinan päähenkilön elä-

mässä tapahtuneeseen suureen käänteeseen, elämäkriisiin. Näissä tarinoissa asunnottomuuden polulle päätymiseen johtaneen prosessin laukaisee yllättävä, äkkinäinen elämäntilanteen muutos, jota tarinan päähenkilönkään on itse lähes mahdoton ennustaa. Laukaisevana tekijänä näissä tarinoissa oli parisuhteen päättyminen, vanhempien ero sekä perheenjäsenen tapaturmainen kuolema. Se, mitä seuraavaksi tapahtuu, on tämän polun ratkaiseva tekijä.

Elämäkriisi itsessään harvoin ajaa ketään asunnottomaksi, vaan sitä seuranneet tapahtumat. Elämäkriisin seurauksena alkaneita asunnottomuustarinoita seuraa niin sanottu kriittinen vaihe. Yhdessäkin tarinassa asunnottomuus ei alkanut suoraan, vaan sen aiheutti myöhemmin elämään ilmaantuneet tekijät, jotka kuitenkin voitiin nähdä jatkumoksi laukaisevalle tekijälle.

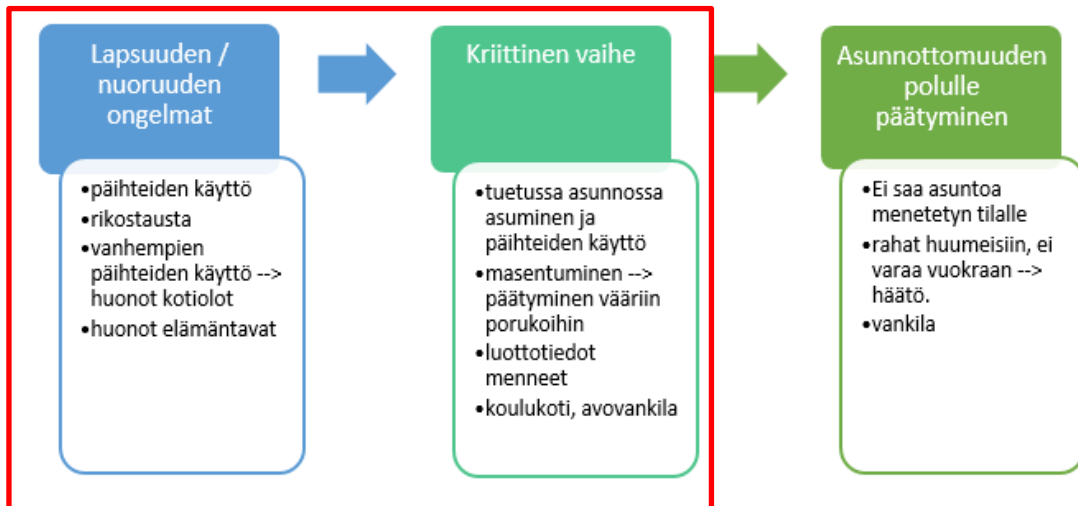
Parisuhteen päätymisen myötä asunnottomaksi jääneet kertoivat, että eron jälkeen muun muassa opiskelut jäivät kesken, eikä tilalle löytynyt työtä sekä asunnon lähdettyä lähti myös työpaikka. Tämän jälkeen mukaan astui päihteiden käyttö tai pikavipit. Lopulta vuokrat jäivät maksamatta ja asunnosta saatiin häätö. Alla oleva kuvio (kuvio 12.) kuvaa tämän polun kriittistä vaihetta suhteessa elämän muuttaneeseen laukaisevaan tekijään sekä lopulta asunnottomuuden polulle päätymiseen. Tässä polussa kriittinen piste on näiden kahden tekijän välinen aika eli sitä seuranneet tapahtumat.

KUVIO 12. Kriittinen vaihe kahden tekijän välissä.

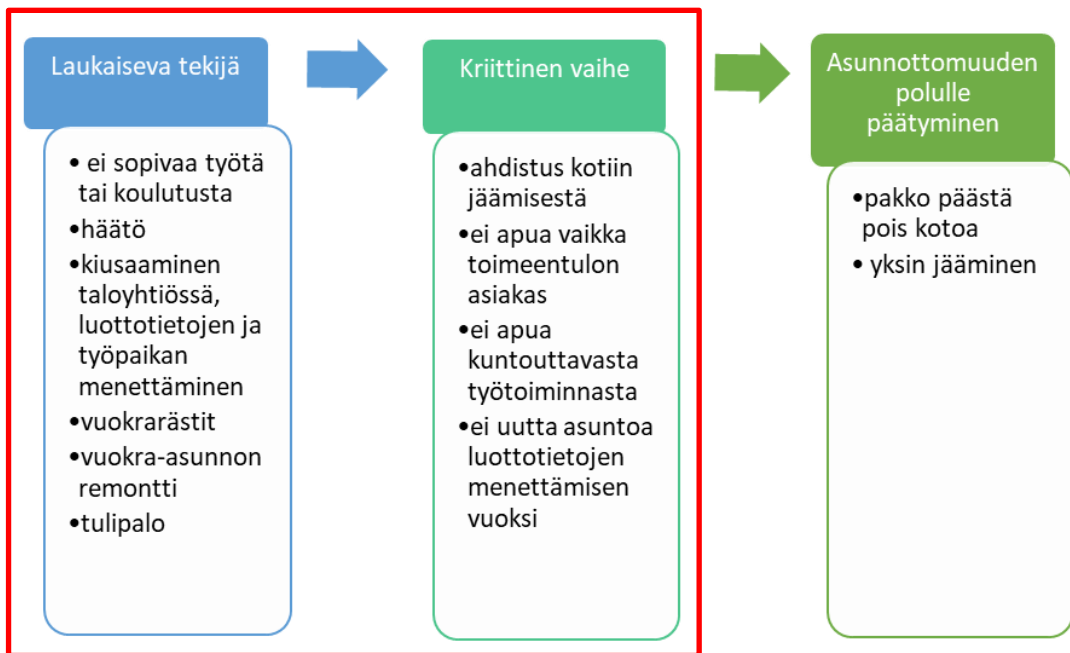
Toinen tarina asunnottomuuspolulle päätymisestä liittyi menneisyyden taakkaan. Tällöin tarinan päähenkilön asunnottomuuden polulle ajoi jo lapsuudessa alkaneet tapahtumat.

”Väärälle” polulle oli ajaututtu jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lapsuuden ongelmat liittyivät näissä tarinoissa päihteiden käyttöön nuoresta iästä lähtien. Tässä polussa kriittiseksi tekijäksi voidaan nähdä koko elämänvaihe ennen lopullista päätymistä asunnottomaksi. Myös lapsuuden tapahtumat voidaan nähdä kriittisinä tekijöinä, sillä niillä niiden seurauksena on alun perin lähdetty ”väärälle polulle” (Kuvio 13.).

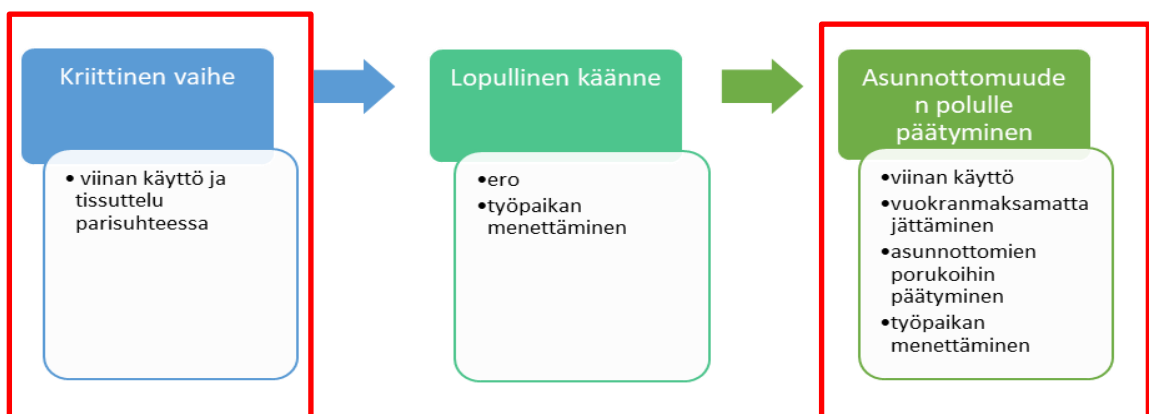
KUVIO 13. Kriittinen vaihe käsittää sekä tapahtumat ennen käännettä, että aiemman elämäntilanteen.

Kolmas tarina asunnottomuuspolulle päätymisestä liittyi yksin jäämiseen (yksin polulla). Tässä tarinassa asunnottomuuteen ajoi sopivan koulutuksen tai työn puute, häätö, kiusaaminen taloyhtiössä sekä luottotietojen ja työpaikan menettäminen, vuokrarästit, tyytymättömyys sen hetkisiin asuinoloihin sekä vuokra-asunnon remontti. Näissä tarinoissa oli edellisen tarinan (tarina menneisyyden taakasta) tapaan nähtävissä jo aiempia elämänhallinnallisia haasteita. Tästä syystä myös tässä tarinassa sekä elämä ennen että sitä seurannut varsinainen kriittinen vaihe voidaan nähdä molemmat kriittisinä vaiheina asunnottomuuden polulle päätyksen kannalta (Kuvio 14).

KUVIO 14. Kriittinen vaihe käsittää sekä tapahtumat ennen käännettä, että aiemman elämäntilanteen.

Viimeinen tarina kuvasi ajautumista väärälle polulle. Ajautumisen syynä oli pääasiassa päihteiden käyttö, jonka rooli kasvoi lopulta elämässä niin suureksi, että se aiheutti parisuhteen päättymisen tai työpaikan menettämisen. Varsinainen asunnottomuuden polulle ajava syy liittyi lopulta juomisen seurauksena / jatkumisena väärin porukoihin päätyminenä, tulon lähteen (työpaikan menetys) loppumisena sekä vuokran maksamatta jättämisestä, jotka lopulta johtivat asunnon menettämiseen. Myös tässä polussa kriittinen vaihe liittyy ”elämäntyyliin” ennen asunnottomuutta, sillä selviä merkkejä on jo olemassa, siitä että elämä on menossa pois raiteiltaan. Lopulta toinen kriittinen piste on lopullisen käänteen jälkeinen aika (Kuvio 15).

KUVIO 15. Kriittinen vaihe ennen ja jälkeen lopullisen käänteen.

Asunnottomuuden uusiutumisen näkökulmasta kriittinen vaihe asunnottomuuspolussa on oikeastaan ajanjakso asunnottomuuden päättymisen jälkeen. Tämän ajanjakson voidaan nähdä luovan suuntaa joko kohti itsenäistä asumista tai luovan uuden riskitekijän, joka pahimmassa tapauksessa toistaa asunnottomuuden polulle ajautumisen. Haastateltavat kertoivat suurimmaksi haasteekseen oman asunnon löytymisen esimerkiksi tukiasunnon jälkeen. Tukiasunto oli asunnottomuuden päättänyt pelastava tekijä, mutta kaikille se ei vielä ollut merkki asunnottomuuden päättymisestä. Oman asunnon saamista hankaloittivat menetetyt luottotiedot ja hakijoiden runsas määrä. Asuntoja on vaikea saada pitkien jonojen vuoksi. Puolestaan ne, jotka olivat onnistuneet asunnon jo saamaan esimerkiksi yksityisiltä markkinoilta, kuvailivat seuraaviksi tavoitteekseen löytää mielekäs työ tai sisältöä elämään. Asunnon nähtiin myös tukevan päihitteettömyyttä. Nämä tekijät näyttävät siitä syystä riskitekijöinä, että epäonnistuminen niiden suhteen voivat itsessään johtaa syrjäytymiseen ja yhteiskunnan normista ulkopuolelle jäämiseen sekä pahimmassa tapauksessa myös asunnottomuuden uusiutumiseen.

7.2 Ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittäminen – asunnottomien kokemuksia

Tässä kappaleessa esittelen lopuksi asunnottomien kokemuksia tuesta, mitä he itse olisivat matkan aikana kaivanneet ja kokemuksia siitä, kuinka ennaltaehkäiseviä asunnottomuuspalveluita voitaisiin kehittää.

Asunnottomat kokivat asunnon saamisen siinä elämän tilanteessaan (asunnottomana) hyvin hankalaksi. Apua olisi tarvittu asunnon saamiseen; neuvontaa siihen, mistä asuntoa ylipäättään voisi hakea ja tietoa yhteyksistä edullisiin vuokra-asuntoihin. Haastateltavista muutama koki, että pelkkä asunnon tarjoaminen olisi auttanut hänet pois asunnottomuuden polulta. Useampi oli kuitenkin sitä mieltä, ettei pelkkä asunnon tarjoaminen riittänyt vaan sen lisäksi tarvittaisiin myös tukea. Haastateltavat kokivat, että tukiasumisen muotoja tulisi olla enemmän ja erityisesti sellaisia, joissa opetellaan elämänhallinnan taitoja sekä opittaisiin pitämään jo saatu asunto, niin, ettei sitä heti menetettäisi uudelleen. Elämänhallinta-aiheisia ”kurseja” toivottiin erityisesti nuorille, jolloin voitaisiin ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä sekä kasautumista. Asunnon saamista vaikeutti entisestään

kalliit takuuvuokrat, jolloin niiden maksuun toivottiin lainaa tai maksusitoumusta. Takuuvuokrien lisäksi asuntojen hinnat koettiin yleisesti liian kalliiksi, halvempia asuntoja tulisi olla enemmän ja yleisesti vuokrahintoja tulisi laskea.

No ainakin neuvontaa, että niille (asunnottomille) neuvottais, mistä ne hakee sitä apua ja sitten vaan sinnikkäästi, jos et oo viä hakenut niin asuntooriin yhteyksissä ja sitten vuokraovi.comista ja paremmista piireistä yksityiseltä sitten voi saada.

Tärkeimmäksi tueksi koettiin kuitenkin vierellä kulkeminen sekä henkilökohtaisempi apu esimerkiksi palveluneuvojalta, kuitenkin ilman liiallista holhoamista. Esiin nousi, että asunnoton olisi toivonut asunnon etsimistä yhdessä työntekijän kanssa. Myös informaation saaminen, tiedon saaminen mahdollisuuksista, mitä asunnottomana ylipäättään on, sekä ohjaamista. Yleisesti matalan kynnyksen paikkoja sekä tukiasuntoja kaivattiin enemmän.

No ihan vaan kaikista mahdollisuuksista, mitä mulla /asunnottomilla on. Sen mä tiesin, että (paikka x) on olemassa, että siä pääsee suihkuun ja sinne pääsee nukkuun, että se oli yhteen saakka aina auki ja sait syödä ja juoda kahvia siellä.

Kukaan ei neuvonu, mulla ei ollu omaa sosiaaliohjaajaa, mulla jäi monen kuukauden sossurahatkin saamatta kun mä en osannu hakee niitä. Asuin (paikka x) silloin ja työttömyyskorvaukset mä en saanu mistään mitään nii enhän mä voinu maksaa vuokriakaan.

Ei se niinkun tua kentällä toimi, siä pitäis olla jalkautuneina sosionomeja.

Henkilökohtaisempaa apua. Olla läsnä, pitää tulla tiensä päähän, ei saa hohota kuitenkaan, riittää kun on läsnä. Voi auttaa, mutta ei kannata uuvuttaa itseään ja hyysätä. Joskus voi auttaa, kun kääntää selkensä.

Muutamissa tarinoissa esiin nousi kokemus siitä, että asunnoton oli jäänyt ilman apua asumispäivystyksessä tai ei ollut ylipäättään päässyt asuntolaan, kun ei ollut päihteiden käyttäjä. Avun puute oli koettu kulminoituneen päihteettömyyteen. Myös palveluiden välistä yhteyttä toisiinsa kaivattiin enemmän: esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta oli koettu puuttunut kokonaan asumisneuvonta eikä sairaalassa/terveyskeskuksessa käydessä

oltu kysytty asumisoloja, vaikka omaa osoitetta ei sillä hetkellä ollutkaan ollut. Kokeemukset sosiaalisesta isännöinnistä olivat olleet hyviä, mutta myös siihen olisi kaivattu vielä enemmän tukea.

Ei, eihän siä mitään kysytä (sairaala/terveyskeskus), aina kun käy niin eihän siä mitään kysytä.

Kadulle jalkautuvasta etsivä työ tyyppisestä -palvelusta oltiin kahta mieltä: toisaalta sitä paremmaksi nähtiin Asunnottomien yön kaltaiset tapahtumat ja konkreettinen apua niissä, kuten vaatekassit sekä ruoka-apu. Toisaalta yksi haastateltavista olisi kaivannut nimenomaan kadulle jalkautuvaa työtä jo vuosia sitten, jota ei vielä nykypäivänäkään kokenut olevan. Arki asunnottomana kuvailtiin kovaksi ja että tulisi olla lisää konkreettisia paikkoja jonne voisi mennä laillisesti esimerkiksi rappukäytävien sijaan. Matalan kynnyksen paikkojen toimintaan oltiin pääosin melko tyytyväisiä, mutta niiden toimintaan toivottiin pidempiä aukioloaikoja niin, että ne olisivat auki heti aamusta ja pidempään myös iltaisin. Niihin toivottiin myös enemmän resursseja, ja sitä, että niiden kautta voisi löytyä enemmän asumispalveluita. Ylipäätään kuitenkin Tampereella asunnottomille suunnattujen matalan kynnyksen palveluihin oltiin oltu tyytyväisiä.

Etsivä työ-tyyppistä kokeillut omankin työn kautta, ei ota tulta alleen. Asunnottomien yön kaltaiset tapahtumat ennemminkin, hernekeitto vetää asunnottomia, kun saa lämmintä ruokaa.

Avun hakemisessa tärkeänä nähtiin matalampi kynnys sekä enemmän tietoa mahdollisista apukeinoista. Koettiin, että esimerkiksi suoraan kadulta ei saa informaatiota tai muuta hyödyllistä tietoa, eikä toisaalta ”resuisena” kehtaisi mennä esimerkiksi hienompiin viirastoihin.

Periaatteessa mä en muista että mulla ois ollu ees pankkitiliä silloin mihin raha ois menny, ei tua resusena niinkun oikeen kehdannu mihkään viirastoihin mennäkään saati pankkiin.

Eritasoista asumispalvelua, mahdollisuus ihmisarvoiseen elämään, resursien ja rahan puute.

Tärkein toive kuitenkin oli, että asunnottomista pidettäisiin oikeasti huolta ja asialle tehtäisiin oikeasti jotain. Asunnottomuus ei ole ihmisarvoista elämää ja se koettiin heitteillejättönä. Kaikille kun tulisi olla oma asunto.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä työni keskeisimmät johtopäätökset pohjautuen työni tuloksiin. Johtopäätöksissä kuvaan yleisesti asunnottomuuspolun rakentumista, siihen kuuluvia vaiheita sekä kriittisiä pisteitä, perustuen aineistostani nousseisiin asunnottomuuspolkuihin. Tarkastelen niitä suhteessa teoreettisiin lähteisiin sekä aiempiin tutkimuksiin. Lisäksi tuon esiin ehdotuksia ja ideoita ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi. Kehittämisideat pohjautuvat asunnottomien kokemuksiin asunnottomille suunnattujen palveluiden kehittämisestä.

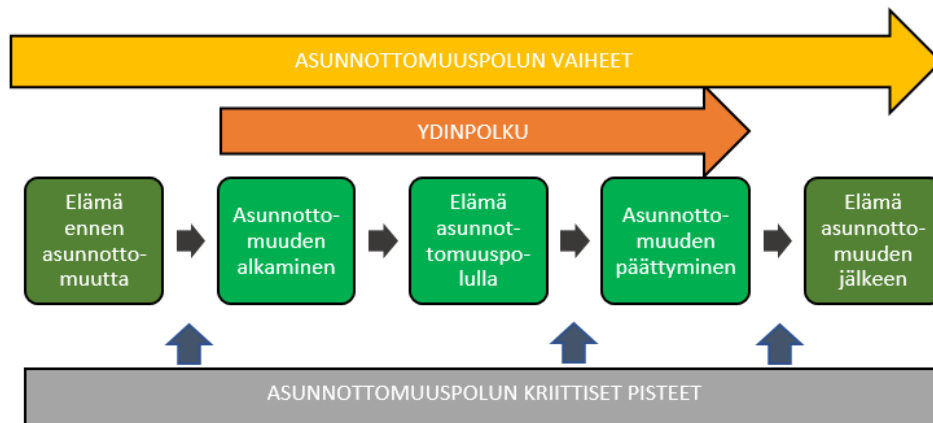
8.1 Asunnottomuuspolkujen monimuotoisuus ja vaiheet

Asunnottomuuspolkuja tarkastellessa voidaan huomata, että **jokainen asunnottomuuspolku on yksilöllinen ja siihen liittyy vahvasti yksilöllisiä kokemuksia**. Polkujen taustalla on nähtävissä myös yksilölliset elämäntilanteet ja vaiheet ennen asunnottomuutta. Asunnottomuuspolkujen taustalla olevien syiden moninaisuus on tunnistettu myös aiemmin ja sen vuoksi onkin huomattu, että asunnottomuusongelman ratkaiseminen on nykyäänä entistä haastavampaa ja vaatii entistä enemmän eri tahojen välistä yhteistyötä (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 2).

Asunnottomuuspolkujen moninaisuudesta huolimatta, niissä on nähtävissä paljon myös yhtäläisyyksiä, etenkin niiden rakenteellisten vaiheiden suhteen. Asunnottomuuspolkujen rakentumista ja vaiheita tarkastellessa voidaan nähdä, että asunnottomuuspolut rakentuvat aina tiettyjen, samojen, vaiheiden varaan, vaikka jokainen polku lopulta muodostuukin täysin omanlaisekseen. **Jokaisessa asunnottomuuspolussa on nähtävissä karkeasti jaoteltuna kolme erillistä vaihetta**, jotka ovat 1) *asunnottomuuden alkaminen*, 2) *matka asunnottomuuden polulla* sekä viimeisenä vaiheena 3) *asunnottomuuden päätyminen*. Nämä vaiheet ovat tyypillisiä, kun ylipäättään tarkastellaan narratiivista aineistoa, sillä tarinallisissa kertomuksissa ne näyttäytyvät tarinan alkuna, keskikohtana sekä loppuna, sisältäen kuitenkin useita muitakin juonenkäänteitä ja vaiheita. (Eskola & Suoranta 1998, 22.) **Yksinkertaisimmillaan asunnottomuuspolku rakentuu näiden kolmen vaiheen varaan ja nämä vaiheet voidaankin nähdä asunnottomuuspolun pääpisteinä muodostaen asunnottomuuspolun ”ydinpolun”**. Se mitä, näiden rakenteellisten vaiheiden

sisään muodostuu, on kuitenkin polkuja erottava tekijä. Olennaista on myös huomata, että vaikka asunnottomuuspolkuja voidaan jossain määrin luokitella, kuten tässä aineistossa, on poluissa nähtävissä myös paljon päällekkäisyyttä, jolloin polkuun voi sisältyä useita eri asunnottomuuden muotoja.

Ydinpolun lisäksi voidaan polkuun liittyväksi nähdä myös kaksi muuta vaihetta: elämä ennen asunnottomuuden alkamista sekä elämä asunnottomuuden päättymisen jälkeen. Nämä vaiheet ovat varsinaisen ”ydinpolun” ulkopuolelle jääviä, mutta niiden merkitys polulle päättymisen sekä polun muodostumisen ja uusiutumisen kannalta on merkittävä.

KUVIO 16. Asunnottomuuspolku kuvattuna vaiheittain.

Asunnottomuuspolkujen moninaisuuden vuoksi myös asunnottomille suunnattujen palveluiden tulisi vastata parhaalla mahdollisella tavalla palveluiden kysyntään. **Polun eri nivelkohtiin tarvittava tuki tai apu näyttäytyy erilaisena polun vaiheesta riippuen.** Asunnottomuuspolun vaiheiden (Kuvio 16.) tunnistaminen on tärkeää siitäkkin syystä, että kun polun vaiheet tunnistetaan, osataan myös kohdentaa oikeanlaista apua tai tukea oikea-aikaisesti polun varrelle.

8.1.1 Syyt asunnottomuuden polulle ajautumisen taustalla

Asunnottomuuden taustalla olevat syyt näyttäytyvät hyvin monimutkaisina, vaikka näissä tarinoissa asunnottomat itse osasivatkin kuvata jonkin yksittäisen syyn asunnottomaksi

ajautumiselleen. Näitä tarinoista nousseita syitä olivat avioero, parisuhteen päättyminen, päihteiden kuten alkoholin, piristävien aineiden tai huumeiden käyttö, vanhempien ero tai erilaiset asumiseen liittyvät haasteet kuten menetetyt luottotiedot, vuokranmaksuongelmat, asunnon remontti sekä omaan elämänhallintaan liittyvät syyt. Nämä syyt olivat **prosessin laukaisevia syitä eli ensisijaisia syitä** asunnottomuudelle. Aineistosta nousseet ensisijaiset syyt painoutuivat pääosin yksilöllisiin syihin yhteiskunnallisten syiden sijaan. Yhteiskunnallisiin syihin voidaan puolestaan nähdä lukeutuvan esimerkiksi rakenteelliset syyt (Tietoa asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016).

Aineistoa tarkastellessa nousi kuitenkin esiin myös muut taustalla nähtävissä olevat syyt. **Yksinään nämä ensisijaiset syyt eivät johtaneet ketään asunnottomuuden polulle, vaan sitä seuranneet toissijaiset syyt**, esimerkiksi elämänhalun menettäminen avioeron jälkeen, päihteiden käyttö tai työpaikan menettäminen juomisen seurauksena, jotka lopulta konkretisoituvat lopulliseen syyhyn. **Lopullinen syy eli syy, joka lopulta ajoi tarinan päähenkilön asunnottomuuspolulle, liittyi lopulta lähes aina asumisen ongelmiin.** Usein asunnottomuus alkoi lopulta vuokramaksuongelmien syynä, sillä se on konkreettinen asia, joka asunnottomuuteen johti. Ei voida kuitenkaan sanoa, että jokainen polku alkaisi vuokramaksuongelmien syynä, sillä silloinhan ratkaisu oli helppo. Nähtävissä kuitenkin oli, että ensisijaiset syyt aiheuttivat lumipallomaisen efektin ja sitä seuranneiden tapahtumien kasautuminen ajoi lopulta asunnottomaksi. **Asunnottomuuden voidaankin nähdä alkavan useiden eri syiden summana.**

Asunnottomuuden taustalla näyttäytyvien tyypillisimpien syiden kuten päihteiden käytön ohella merkittävässä roolissa olivat myös **heikkoihin elämänhallinnan taitoihin liittyvät syyt sekä puutteelliset taidot avun hakemisessa.**

8.1.2 Päihteet ja turvattomuuden tunne osana polkua

Elämään asunnottomuuspolulla liittyi näissä tarinoissa joko toisten luona asuminen, kadulla ja erilaisissa matalan kynnyksen paikoissa asuminen tai vankilassa olo. Elämä asunnottomuuden aikana näyttäytyi hyvin ahdistavaksi ajaksi. Sillä ei juurikaan näyttänyt tämän kokemuksen kannalta olevan merkitystä majoittuiko täysin kadulla vai esimerkiksi kavereiden luona. Näihin molempiin liittyi ahdistuksen tunnetta, päämäärättömyyttä sekä

paikasta toiseen vaeltelua. Toisten luona asuminen ei myöskään taannut varmuutta yöpaikasta. Elämään kadulla liittyy vahvasti myös matalan kynnyksen paikoissa asuminen. Tämän aineiston pohjalta nämä kaksi tekijää näyttäytyivät vahvasti yhdessä, sillä niissä oltiin pääsääntöisesti vain yöpymässä.

Näissä tarinoissa vankila näyttäytyi yhtä tarinaa lukuun ottamatta enemmän helpottavana tekijänä ja niin sanottuna viimeisenä stoppina. Yhdessä tarinassa asunnottomuus alkoi vankilasta vapautumisen seurauksena. Erilaisista laitoksista itsenäiseen elämään siirtymässä, asumissosiaalisen työn merkitys nähdään suurena. Esimerkiksi vapautuville vangeille tulisi se kiinnittää osaksi asteittaista vapautumista. Asumissosiaalinen työ voidaan nähdä vuorovaikutteisena kotiutumistyönä. (Granfelt 2013, 224, 226.)

Elämää matalankynnyksen paikoissa kuvailtiin vaihtelevasti, kuitenkin niin, että niiden rooli oli toimia lähinnä vain hätäapuna tai kattona pään päällä yön ajan. **Matalan kynnyksen paikkoja kuvailtiin niin, että siellä pääosaa näyttelee vahvasti viina ja sen mukanaan tuoma huono käyttäytyminen, joka lisäsi osaltaan turvattomuuden tunnetta.**

Lähes kaikissa tarinoissa polkuun liittyi päihteiden käyttöä. Suurimmassa osassa poluista se astui mukaan viimeistään tässä vaiheessa, kun polulle oli päädytty. Usein se oli tullut kuvaan jo paljon aiemmin ja näyttäytyi asunnottomuuteen johtaneina syinä. Niittynen (2012, 70) on kuvannut niin ikään asunnottomuuspolkuja käsittelevässä tutkimuksessaan juuri päihteitä asunnottomuuspolun pahamaineisina seuralaisina, jotka kulkevat vahvasti mukana asunnottomuuspolkujen läpi. Alkoholi ja muut päihteet voidaan nähdä asunnottomuuspoluissa sellaisina tekijöinä, että jollei ne olleet syy asunnottomaksi ajautumiselle, tulevat ne pian osaksi polkua, sillä niiden nähdään tuovan helpotusta elämään asunnottomana.

8.1.3 Oman roolin merkitys polulta pois pääsemisessä

Asunnottomuuden polulta takaisin asumisen polulle päästiin joko ulkopuolisen henkilön tai tahon tarjoaman avun seurauksena tai oman toiminnan ja päätöksen muuttua elämää myötä. Asunnottomuuden kestoon vaikuttavana osatekijänä voidaan nähdä yhteiskunnan

tarjoaman tuki asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla eläville. (Tietoa Asunnottomuudesta: Asunto Ensin 2016).

Oltiinpa apua saatu ulkopuoliselta, tutulta tai oman toiminnan myötä, kaikissa tarinoissa oli nähtävissä myös **asunnottoman oman roolin ja aktiivisuuden merkitys**, joka nousi vahvasti myös tarinoista esiin. Oman roolin merkitystä kuvattiin suureksi sen vuoksi, että oli sitten minkälaista apua vain tarjolla, tärkeintä oli oma suhtautuminen apuun ja se haluttiinko apua ylipäättään ottaa vastaan sillä hetkellä. Esiin tuli vahvasti se, ettei kukaan olisi voinut auttaa tai asunnottomuutta ei olisi voitu mitenkään ennaltaehkäistä siinä tilanteessa / hetkessä, sen piti tapahtua ja lopulta polun piti tulla päätökseen, että suuntaa voitiin muuttaa. Asunnottomien oman roolin merkitystä asunnottomuuden poistamiseksi on tutkittu melko vähän, mutta esimerkiksi Kotti & Saarhelo (2012, 33) ovat opinnäytetyössään tarkastelleet tätä näkökulmaa ja tuovat, esiin, että lähes kaikki haastateltavat ymmärsivät oman osallistumisen ja oman aktiivisuuden merkityksen erittäin tärkeäksi.

8.2 Kriittiset tekijät asunnottomuuspolun varrella

Asunnottomaksi ajaututaan harvoin täysin yllättäen, kuten myös suurimmassa osassa näitä tarinoita asunnottomuutta edelsi sellaisia riskitekijöitä kuten alkoholin käyttöä, epävarmaa asumista, joiden voitiin nähdä myöhemmin olevan yhteydessä asunnottomuuden alkamiseen. Silloin kun asunnottomaksi päätyminen yllätti täysin asunnottoman itsensä, liittyi se elämäkriisiin käynnistäviin tapahtumiin. Tästä syystä kriittisten tekijöiden tarkastelu nousee tärkeäksi.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen ja uusiutumisen kannalta tärkeimmät ja suurimmat riskitekijät liittyvät asunnottomuutta edeltävään elämäntilanteeseen ja asunnottomuuden laukaiseviin syihin sekä elämään asunnottomuuden polulta pois pääsemisen jälkeen. Toisinaan edeltävässä elämäntilanteessa on nähtävissä sellaisia riskitekijöitä, jotka voivat myöhemmin olla yhteydessä syrjäytymiseen ja johtaa lopulta pahimmassa tapauksessa myös asunnottomuuteen. Tässä kohtaa myös oikea-aikaisen tuen merkitys on suurin. Parhaimmassa tapauksessa sillä voidaan saada vielä pysäytettyä polun kulku. Moni asunnoton kuvasi tätä vaihetta niin, että shokkitilanteessa ei ymmärrä hakea apua, eikä sitä sillä hetkellä osaa ajatella, mistä sitä edes saisi. Niissä poluissa, joissa ajautumista on tapahtunut jo pidemmän aikaa, myös avun tarpeen tunnistaminen

on luonnollisesti helpompaa. Puolestaan yllättävän elämänkriisin myötä asunnottomaksi jääminen voi sattua kenen tahansa kohdalle. Silloin sen ennusmerkkejä on hyvin vaikea tunnistaa ja tilanteen etenemiseen puuttua, jollei asunnoton itse tunnista tilannettaan tarpeeksi ajoissa.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen kannalta onkin olennaista ensin tunnistaa asunnottomuus niin ilmiönä kuin yksilötasolla sekä siihen ajavat riskitekijät. Asunnottomuuden tai asumisen ongelmien tunnistaminen ei ole aina helppoa, ellei asunnoton itse hakeudu avun piiriin. Tampereen kaupunki on osana Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanketta luonut asuminen puheeksi -kyselyn, jonka tarkoituksena on auttaa kartoittamaan asumiseen liittyviä asioita ja tunnistamaan avun tarvetta asiakas-kohtaamisten yhteydessä (Asumisneuvonta: Tampereen Kaupunki 2018.) **Jotta asunnottomuutta voitaisiin tunnistaa paremmin tulisi asumiseen liittyvän tilanteen selvittäminen ottaa puheeksi laajemmin osana eri palveluita,** esimerkiksi sairaaloissa ja terveyskeskuksissa.

Lehtonen ja Salonen (2008, 29-31) ovat kuvanneet asunnottomuuden tarkastelua ja tunnistamista riskiryhmien sekä riskifaktorien kautta. Riskiryhmistä puhuttaessa he tarkoittavat sellaisia ryhmiä, joilla voidaan nähdä olevan muita suurempi riski joutua asunnottomaksi jossain vaiheessa elämäänsä. Tällaisiksi riskeiksi he nimeävät yhteiskunnalliset sosiaaliset tekijät, joiden nähdään voivan syrjäyttää osa ihmisistä pois asuntomarkkinoilta, perheen tai verkoston puuttuminen sekä yksilön henkilökohtainen ”haavoittuvuus”, jonka voidaan nähdä altistavan syrjäytymisen uhalle. Yhteiskunnallisiksi asuntomarkkinoilta syrjäyttäviksi sosiaalisiksi rakenteiksi muodostuu kohtuuhintaisten asuntojen puute, sosiaalisten ongelmien ehkäisy sekä yhteiskunnallisen tuen puute, päihdeongelmaisten tai mielenterveydellisten häiriöiden asianmukaisen tai riittävän hoidon ja tuen puutetta sekä tiettyihin yksilöihin tai ryhmiin kohdistuvaa juridista ja sosiaalista eristämistä. Henkilökohtaisiin riskitekijöihin voidaan puolestaan luokitella perheen ongelmat, opiskeluiden keskeyttäminen, päihdeongelmat, psyykkiset sairaudet / häiriöt sekä elämän aikana erilaisissa instituutioissa kuten lasten- tai nuorisokodissa, vaihtuvissa sijaisperheissä, vankilassa tai psykiatrisissa sairaaloissa eläminen. Riskialttiutta on nähtävissä myös niillä ihmisillä, joille on elämänaikana kasautunut useampia epäedullisia tekijöitä kuten matala koulutustaso, työttömyys, tai eristäytyneisyys. Korkeaksi riskitaso voidaan nähdä niillä ihmisillä, joilla on fyysisiä tai psyykkisiä toimintakyvyn rajoitteita, jotka yhdistyvät päihteiden käyttöön tai käytös- tai mielenterveyshäiriöihin. Näitä samoja riskejä

oli tunnistettavissa myös tämän opinnäytetyön tyyppitarinoiden asunnottomuuspolulle johtaneissa syissä.

Niittyinen (2012, 70-71) tarkastelee asunnottomuuspolulle johtaneita syitä puolestaan kolmen riskitason mukaan, jotka ovat mikro-, meso- ja makrotaso. Mikrotason syyt liittyvät lähimpinä yksilöön itseensä, mesotason puolestaan sosiaalisiin suhteisiin ja verkostoihin, kun taas makrotason syyt kiteytyvät yhteiskunnallisiin / rakenteellisiin tekijöihin.

Asunnottomuuspolun päättymisen jälkeisinä riskitekijöinä esiin nousivat oman asunnon löytämisen tärkeys, työpaikan saamisen merkitys ja elämään mielekkään sisällön löytäminen. Asunnottomuuden jälkeisen elämän merkitys voi olla joko edesauttava tai jarruttava. **Uhka syrjäytyä on niin kauan kuin elämä on asettunut uomiinsa ja asunnoton on päässyt takaisin tasavertaiseksi ja osalliseksi yhteiskunnan jäseneksi.** Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmassa uusiutumisen torjuntaa koskevat toimenpiteet painottuvat asunnottomana olleiden työllistymiseen sekä kotiin vietävän monialaisen tuen kehittämiseen (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 5-10).

8.3 Ennaltaehkäiseminen ja uusiutumisen torjunta asunnottomuuspalveluiden kehittämisen lähtökohtana

Kysyttäessä asunnottomien kokemuksia tuen tarpeesta asunnottomuuspolun matkan varrella, **yhtenä suurimpana tekijänä esiin nousi tiedon ja neuvonnan puute.** Ennaltaehkäisevä asumisneuvonta on määritelty myös esimerkiksi asiakastason tavoitteeksi Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hankkeessa (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016). **Tiedon puute konkretisoitui lähinnä asunnottomuuspolulle päättymisen aikaan, siihen, että apua ei osattu hakea tai jos kadulle oli jo päädytty, sitä oli sieltä vaikea löytää kuulopuheita lukuun ottamatta.** Haastatte- luissa esiin nousi kadulle jalkautuva etsivä työ-tyyppinen malli, jolloin apu kohtaisi kenties paremmin. Positiivisena nähtiin myös yhteisölliset tapahtumat ja konkreettinen apu, jota Asunnottomien yön -kaltainen tapahtuma tarjosi.

Neuvonnan ja tuen puute konkretisoitui myös asunnottomuuspolun matkan varrella henkilökohtaisemman tuen tarpeeseen: moni haastateltavista olisi kaivannut henkilökohtaista apua asunnon etsimiseen, niin, että asuntoa olisi voitu etsiä yhdessä esimerkiksi palveluohjaajan kanssa. AUNE -toimenpideohjelman yhtenä toimenpiteenä määritellään juuri asumisen ohjauksen tuominen matalan kynnyksen palvelupisteisiin (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019, 2016, 7.) Myös tietoa, mistä edullisia vuokra-asuntoja löytyisi kaivattiin enemmän. **Asunnottomuuden taustalla näyttäytyy jonkin verran esimerkiksi elämänhallinnan taitojen puutetta ja esimerkiksi monimutkaiset asunnonhakuprosessit voivat jäädä sen vuoksi tekemättä. Elämänhallintaa tukevat työmuodot tulee huomioida osana asumisen turvaamista** (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat: ARA 2016). Asunnon hakemista hankaloittavana nähtiin myös pitkät asuntojonot sekä kalliit vuokrahinnat ja vuokratakuut. Muutamassa tarinassa asunnottomuuden syynä näyttäytyi yllättävä elämäkriisi, jolloin myös **tuki elämäkriiseissä olisi tärkeää ja myös silloin tulisi huomioida henkilön asumistilanne.**

Tampereen kaupunki tarjoaa asunnottomille useampia vaihtoehtoisia matalankynnyksen paikkoja, joihin on mahdollista päästä myös päihtyneenä. Haastatteluissa ilmeni myös, että tilaa paikoissa oli, jos vain halusi mennä. Suurimman osan matkaan asunnottomana kuuluu päihteet, jolloin niiden näyttäytyminen on isossa roolissa myös matalan kynnyksen paikoissa. Toisinaan tämä kuitenkin aiheutti ikävän kääntöpuolen ja asunnottomat kokivat olonsa näissä paikoissa turvattomaksi. Tarvetta nähtiin olevan myös laajemmille aukioloajoille. Muutamissa haastatteluissa ilmeni yhteisöllisyyden lisääminen niinkin syrjäytyneen ongelman keskellä. Asunnottomat kaipasivat esimerkiksi yhteisöllistä olohuone-tyyppistä kohtaamispaikkaa, jossa olisi **tukea asunnon etsimiseen, vertaistuen löytymiseen sekä mahdollisen päihteettömyyden tukemiseen**, joka myös nähtiin toisinaan haastavaksi niissä matalan kynnyksen paikoissa, joissa olivat myös kaikkein heikoimmassa kunnossa olevat asunnottomat. **Toisaalta tarvitaan päihteet sallivia matalan kynnyksen yksiköitä, mutta sen ohella tarvittaisiin enemmän myös eri tasoisia matalankynnyksen yksiköitä tukemaan parhaiten asunnottomien yksilöllisiä kuntoutumisprosesseja.**

9 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja sen tarkoituksena oli ennen kaikkea lisätä ymmärrystä ja tietoa asunnottomuuden ilmiöstä. Saari (2015, 99-100) kuvaa juuri asunnottomuutta ilmiönä, johon liittyy Suomessa suurin sosiaalinen etäisyys. Ilmiötä tarkastellaan sosiaalisen etäisyyden vuoksi, sillä suurimmalla osalla ei ole siitä omakohtaista kokemusta tai muuta läheistä tietämystä. Tällöin paras ja samalla oikea tapa kuvata asunnottomuuden ilmiötä, on tuoda esiin asunnottomien oma ääni ja kokemukset. Tämä ajatus on ollut työni kantava pohja koko tutkimusmatkan ajan.

Tutkimusaiheena asunnottomuus on erittäin arka ja henkilökohtainen, ja erityisesti tämä mietitytti minua kovasti, kun työni alkuvaiheessa pohdin, saisinko ketään haastateltavaksi. Haastatteluja tehdessäni kuitenkin sain huomata, kuinka mielellään ja ennakkoluottomasti asunnottomat avasivat minulle, täysin ulkopuoliselle, omia henkilökohtaisia kokemuksiaan, vaikka tarinoihin liittyikin osaltaan myös häpeän ja pettymyksen tunteita suhteessa omaan sekä toisinaan myös yhteiskunnan toimintaan. Haastattelutilanteissa oli havaittavissa siis halua tuoda asunnottomuusongelma esiin ja selvästi kokemusten keräämiselle näytti olevan siinä hetkessä tilaa. Tutkimusaineistoa kerätessäni osana Asunnottomien yötä, sain myös huomata, kuinka vaikea asunnottomuutta on ylipäättään kadulla tunnistaa. Ymmärsin, että tämä on varmasti myös yksi syy siihen, miksi ongelma on niin helppo ylipäättään sivuuttaa mielestä.

Tutkimusaiheen arkuuden ja henkilökohtaisuuden vuoksi sitä tutkittaessa tulee noudattaa eettisyyden varmistamiseksi hyvää tieteellistä käytäntöä. Ihmistieteisiin luettavaa tutkimusta koskevat eettiset periaatteet liittyvät tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018.) Itsemääräämisoikeuteen liittyy tutkittavan osallistumisen vapaaehtoisuus, joka on ollut tämän työn lähtökohta etisessäni tutkimukseen osallistuvia. Sekä tuetun asumispalveluiden asukkaiden sekä asunnottomien yössä haastateltujen vapaaehtoisuus tutkimukseen on varmistettu joko kirjallisesti tai suullisesti ennen haastateltujen aloittamista. Hyvän tieteellisen käytännön vuoksi tutkimukseen osallistuvilla tulee myös antaa informaatiota tutkimuksesta, esimerkiksi tutkimuksen aiheesta, kestosta, sekä siitä, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tutkittavan näkökulmasta tarkoittaa.

taa. Niiltä osin, kun tutkimuksen tiedottaminen on ollut etukäteen mahdollista, olen varmistanut tämän lähettämällä etukäteen haastatteluilmoituksen, jonka perusteella halukkailla on ollut mahdollisuus osallistua tutkimukseen. Aineiston koostuessa osittain kadulla kerätystä aineistosta, tiedottaminen on tehty ennen haastattelun alkua suullisesti kertomalla. Tutkimusaineistoa käsitellessäni ja tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani olen myös varmistanut, tutkittavien yksilöllisyyden säilymisen esimerkiksi jaotteleamalla asunnottomuustarinoita, niin, että mikään tarina ei ole yhden haastateltavan koko tarina. Olen myös käyttänyt oikeiden nimien sijaan keksittyjä nimiä haastattelutarinoita kuvaamassa. Näin ollen olen myös varmistanut, ettei tutkimuksesta koidu siihen osallistuneille henkistä-, sosiaalista- tai taloudellista haittaa tutkimuksen jälkeen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018.)

Asunnottomuusilmiön tutkiminen on ollut minulle hyppy täysin tuntemattomaan, sillä työskentelen itse varhaiskasvatuksen ammattilaisena. Olin kuitenkin päätenyt aiheeseen oman kiinnostukseni myötä ja koin tärkeäksi toteuttaa näinkin tärkeän työn. Aiheen vieraudesta johtuen huomasin tarvitsevani paljon aikaa koko opinnäytetyöprosessin käsitteilyyn ja ilmiön ymmärtämiseen. Sain moneen kertaan muokata kirjoittamaani oppiessani uutta aiheesta. Tutustuessani aikaisempiin tutkimuksiin huomasin, että asunnottomuutta oli tutkittu paljon myös aikaisemmin, mutta kukin tutkimus oli tehty omassa viitekehkeksessään, koskien tiettyä asunnottomuuden muotoa tai toteutettu tietyssä kaupungissa. Näin olleen tutkimuskirjo oli laaja ja asunnottomuuden ilmiön ymmärtäminen ja kokonaiskuvan hahmottaminen osoittautuivat minulle luultua vaikeammaksi. Aiheen ollessa minulle vieraampi, käytin paljon aikaa teoreettisiin lähteisiin tutustumisessa ennen kuin lähdin haastattelemaan asunnottomia. Haastattelut toivat kuitenkin minulle lisää sitä kaivattua arkitietoa aiheesta. En halunnut kuitenkaan kokea esteenä sitä ajatusta, etten välttämättä vielä tässä vaiheessa tutkimusta tiennyt kaikkea esimerkiksi asunnottomuuden palveluista, jotka ovat hyvin kaupunkikohtaisia, enkä välttämättä tiedä ilmiöstä vieläkään kaikkea, vaan näin edukseni sen roolin, minkä pystyin tutkijana ottamaan. Lähdin esimerkiksi haastatteluihin ilman ennakkoluuloja ja avoimena tarinoille. Koen, että näin pystyin keskittymään olennaiseen olemalla puolueeton tutkija ja todella tuomaan esiin asunnottomien tarinoita ja kokemuksia, mikä oli työni tärkein lähtökohta.

Opinnäytetyössäni minulla oli käytössäni kaiken kaikkiaan 24 erillistä tarinaa asunnottomuudesta. Pääsin hyödyntämään ja tuomaan esiin myös sosionomi-opiskelijoiden kerää-

miä asunnottomuustarinoita asunnottomien yöstä 2016. Aineiston analyysivaiheessa koh-tasin kuitenkin haasteen tarinoiden analysoimisessa. Analysointia vaikeutti se, että olin saanut 18 tarinaa valmiiksi tiivistettyinä, jolloin käytössäni oli vain muutamia suoria lai-nauksia tekstini tueksi. En myöskään päässyt harmikseni tarkentamaan näitä tarinoita li-säkysymyksiin, jonka vuoksi jouduin muutamia tarinoita hylkäämään osittain niiden puut-teellisten ja epätarkkojen tietojen vuoksi. En esimerkiksi voinut päätellä asunnottomuu-den syytä, jollei sitä oltu suoraan tekstissä mainittu.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi perustuu oikeastaan kysymykseen tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tällöin luotettavuutta arvioitaessa kriteeriksi muo-dostuukin tutkija itse ja tällöin se käsittää koko tutkimusprosessin kaikkine vaiheineen. (Eskola & Suoranta 1998, 221.) Luotettavuuden lisäämiseksi tutkijan tulee kuvata tutki-musprosessin jokainen vaihe tarkasti sekä tuoda esiin esimerkiksi aineiston keräämiseen liittyvät olosuhteet, haasteet sekä paikka. Tärkeää on myös avata esimerkiksi aineiston analyysin prosessi ja tehdyt valinnat. (Hirsijärvi ym. 2014, 232.) Nämä tekijät ovat oleel-linen osa opinnäytetyöprosessin auki kirjoittamista ja näin ollen ne tulevat tarkasti esille työssäni.

Koen koko opinnäytetyöprosessini olleen erittäin antoisa ja työni valmistuttua ymmärrän nyt entistä paremmin asunnottomuusongelman laajuuden ja moniulotteisuuden, jotka te-kevät sen tunnistamisesta ja ennaltaehkäisemisestä hyvin haastavaa. Oikeanlaisella ja joh-donmukaisella työllä sekä oikea-aikaisesti kohdennetuilla palveluilla en koe sitä kuiten-kaan mahdottomaksi. Asunnottomuusilmiön tutkiminen on jatkossakin tärkeää sen vuoksi, että ilmiö elää koko ajan ja nähtävissä on erilaisia asunnottomuuden muotoja yh-teiskunnan ja palveluiden kehittyessä ilmiön ympärillä. Nämä asunnottomuuspolut ovat pieni pala kuvaamaan koko asunnottomuuden ilmiötä, mutta niiden tarkoituksena onkin tuoda esiin tyypillisimmät asunnottomuuden polut ja siihen ajavat tekijät sekä tuoda il-miötä esiin asunnottomien itsensä kuvaamina. Jatkotutkimusaiheina mielenkiintoista ja hyödyllistä olisi tutkia asunnottomien oman roolin sekä aktiivisuuden merkitystä asun-nottomuuden taustalla, sillä sen rooli näyttäytyi suurena näissäkin tarinoissa ja sitä on tutkittu vielä melko vähän. Tärkeää olisi myös tutkia tilastoissa esiintyneitä kohderyhmiä, kuten nuoria ja tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvia, joiden asunnottomuuslu-vut ovat olleet viime vuoteen verrattuna kasvussa. Tarkastelemalla yksittäisiä kohderyh-miä, voidaan saada entistä paremmin kohdennettua tietoa kyseisen kohderyhmän palve-luiden tarpeista kehittämistyön tueksi.

LÄHTEET

Antikainen, J., Laakso, S., Lönnqvist, H., Pyykkönen, S. & Soininvaara, I. Asuntopolitiikan kehittämiskohteita. Tutkimus. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2017. Helsinki. Luettu 20.4.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/O_61+2016.pdf

ARA – Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. 2013. ARA toimeenpanee valtion asuntopolitiikkaa. Luettu 13.3.2018. <http://www.ara.fi/fi-FI/ARA>

ARA 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat. Luettu 5.1.2018. http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaisyn_kuntastrategiat

ARA - Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 1/2017: Asunnottomat 2016. [PDF]. Luettu 25.2.2017. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2016\(42132\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2016(42132))

ARA - Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 2/2018: Asunnottomat 2017. [PDF]. Luettu 1.4.2018. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192))

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019. 2016. Ympäristöministeriö. Valtioneuvoston periaatepäätös 9.6.2016.[Pdf]. Tulostettu 20.10.2017.

Asunto Ensin. 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat-hanke. Luettu 15.1.2018. <http://www.ara.fi/aku>.

Asunto Ensin. 2016. Asunto Ensin – malli. Luettu 3.1.2018. <http://asuntoensin.fi/tieto/asunto-ensin/>

Asunto Ensin. 2016. Kansainvälinen toiminta. Luettu 7.11.2017. <http://asuntoensin.fi/kansainvalista/>

Asunto Ensin. 2016. Paavo-ohjelmakausi 2008-2015. Luettu 1.4.2018. <http://asuntoensin.fi/ohjelma/historia/>

Asunto Ensin. 2016. Tietoa asunnottomuudesta. Luettu 5.11.2017. <http://asuntoensin.fi/tietoa/>

Busch-Geertsema, V., Benjaminsen, L., Hraet, M. F., & Pleace, N. 2014. Extent and Profile of Homelessness in European Member States: A statistical update. Brussels: FEANTSA. [PDF] Luettu 25.2.2017. https://pure.sfi.dk/ws/files/294722/Feantsa_Studies_04_WEB.pdf

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Erkkilä, R. 2005. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) 2005. Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia.

FEANTSA. 2017. ETHOS – yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot. Luettu 15.3.2018. [PDF] http://asuntoensin.fi/assets/files/2016/07/Ethos_Asunnottomuuden_luokittelua.pdf

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, R. 2017. Vankilasta vapauteen, kotiin, yhteiskuntaan. Teoksessa Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R. (toim.) 2007. Asunnottomuuskirja, näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 13, 2007.

Granfelt, R. 2013. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.). 2013. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-Ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 39. Tampere: Juvenes Print Oy.

Helsingin Sanomat. 18.10.2017. ”Eliittielämä” vaihtui rappukäytäviin. Luettu 20.10.2017.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Jyväskylän yliopiston Koppa. 2015. Laadullinen tutkimus. Luettu 24.2.2018. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kaakinen, J. 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy edellyttää yhteistyötä. Arvo-Liitto RY. Luettu 5.1.2018. <http://www.arvoliitto.fi/2016/03/02/asunnottomuuden-ennaltaehkaisy-edellyttaa-yhteistyota-2/>

Kainulainen, S. & Saari, J. 2013. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.). 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Tampere: Juvenes Print. [PDF]. Luettu 15.1.2018.

Korhonen, J. 2010. Asunto- ja asumispolitiikka. Teoksessa Niemelä, P. (toim.). 2010. Hyvinvointipolitiikka. 1 painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kostiainen, E. & Laakso, S. 2012. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.). 2013. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-Ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 39. Tampere: Juvenes Print Oy.

Koski, P. 2013. Asunnottomien parissa työskentelevien näkemyksiä asunnottomien asutamisongelmista. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. [PDF]. Tulostettu 15.1.2018.

Kotti, H. & Saarhelo, M. 2012. Asunnottoman oman osallisuuden merkitys asunnottomuuden poistamisessa ja terveydenhoidossa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

- Kujala, T. 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisessä. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värrö, V.-M. (toim.) 2007. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. [PDF]. Luettu 28.12.2017.
- Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Granfelt, R. 2003. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. [PDF]. Luettu 13.3.2017.
- Niemelä, M. & Saari, J. 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.). 2013. Tampere: Juvenes Print. [PDF]. Luettu 15.1.2018.
- Niittyinen, M. 2012. Asunnottomuuden polulta asumisen polulle. Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Yhteiskunta ja kulttuuritieteiden yksikkö Tampereen yliopisto.
- Nousiainen, K., Hällman, H., Saurama, E. & Seppälä, U. 2007. Teoksessa Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R. (toim.) 2007. Asunnottomuuskirja – näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn & Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 13. Yliopistopaino.
- Rastas, A. 2010. Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusuvaara, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.). 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Saari, J. 2015. Huono-osaisten. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus Oy.
- Syrjälä, L. 2010. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. painos. PS-kustannus. Bookwell Oy: Juva.
- Tampereen Kaupunki. 2018. Asumisneuvonta - Asuminen puheeksi-kysely. https://www.tampere.fi/tiedostot/a/mmpCK4KFn/asuminen_puheeksi.pdf
- Tampereen kaupunki. 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat-hanke – esite.
- Tampereen Kaupunginhallitus. 20.3.2017. Tampereen kaupungin ja valtion välinen sopimus asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman toteutuksesta 2016-2019 (AUNE). Ote pöytäkirjasta 37/2017. [PDF]. Luettu 7.12.2017.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2016. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Luettu 20.4.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyminen-riskitekijät
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. n.d. Eettinen ennakoarviointi Suomessa. Luettu 1.4.2018. <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-suomessa>
- Vilka, H. 2015. Tutki ja Kehitä. Bookwell Oy: Juva.

Yhteissopimus Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat hankkeessa 2016. Tampereen Kaupunki 2016. [PDF]. Luettu 11.11.2016.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus 1948, 25. artikla. 2017. Luettu 20.4.2018. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

Ympäristöministeriö. 2017. Asuminen. Luettu 20.4.2018. <http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen>

Ympäristöministeriö. 2011. Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset. Jyväskylän yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Kaupunkitutkimus TA Oy. Ympäristöministeriön raportteja 7/2011. Edita Prima Oy: Helsinki. [PDF] Luettu 20.4.2018.

LIITTEET

Liite 1. Haastatteluilmoitus 30.6.2017

Hei!

Oletko kokenut asunnottomuutta ja haluaisit jakaa oman tarinasi?

Opiskelen sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa Tampereen ammattikorkeakoulussa ja etsin opinnäytetyötäni varten haastateltaviksi asunnottomuuden kokeneita henkilöitä. Tutkimukseni aiheena on asunnottomuus ja asunnottomuuspolut. Teen tutkimustani yhteistyössä Tampereen kaupungin Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat-hankeen kanssa. Asunnottomuuspolkuja kuvaamalla tutkimukseni tarkoituksena on nostaa esiin sellaisia kohtia asunnottomuudessa, jolloin asunnottomuuden jatkumiseen olisi voitu puuttua ja estää asunnottomuuden jatkuminen. Olen kiinnostunut kuulemaan, millaiset tekijät johtivat asunnottomuuden alkamiseen ja millaiset tekijät lopulta vaikuttivat sen päättymiseen. Asunnottomuuspolkuja kuvaamalla, tutkimukseni tarkoituksena on lisätä tietoisuutta asunnottomuudesta ennaltaehkäisevien asunnottomuuspalveluiden kehittämisen tueksi. Tutkimukseeni osallistumisen kannalta ei ole merkityksellistä kuinka pitkä aika asunnottomuuden päättymisestä on kulunut.

Haastattelen kaikki haastatteluihin osallistuvat henkilöt itse. Haastattelut ovat keskustelunomaisia noin tunnin mittaisia tilanteita, joissa olen kiinnostunut kuulemaan oman polkusi / tarinasi asunnottomuuden kokemuksesta. Tutkimukseni kannalta kaikki kokemuksesi ja näkemyksesi ovat tärkeitä ja haastattelutilanteessa voit tuoda oman kokemuksesi esille juuri niin kuin sen itse koet. Haastattelut toteutetaan elokuun 2017 aikana, kuitenkin niin että haastattelun paikka ja aika sovitaan tarkemmin yhdessä haastateltavan kanssa. Haastattelu nauhoitetaan haastateltavan suostumuksella. Haastateltavan henkilöllisyys ei ilmene tutkimuksessa ja haastateltavan tiedot ovat luottamuksellisia. Tutkimusraportista ei myöskään voi tunnistaa yksittäistä henkilöä. Tutkimusaineisto arkistoidaan Tampereen kaupungin arkistoon.

Mikäli kiinnostuit tutkimuksestani ja haluat jakaa kokemuksesi, tai olet kiinnostunut kuulemaan lisää tutkimuksestani ota yhteyttä heinä-elokuun 2017 aikana suoraan minuun sähköpostitse osoitteeseen eveliina.laine@soc.tamk.fi.

Kiitos avustasi ja mielenkiinnostasi tutkimustani kohtaan,

ystävällisin terveisin,
Eveliina Laine
eveliina.laine@soc.tamk.fi

Liite 2. Teemahaastattelukysymysten runko

1) Taustatiedot

Haastateltavan ikä ja sukupuoli?

Asunnottomuuden päättymisestä kulunut aika?

Asunnottomuuden kesto?

Asunnottomuuskertojen määrä, jos useampia asunnottomuusjaksoja?

2) Asunnottomuuden alkaminen

Millainen elämäntilanteesi oli ennen asunnottomuuden alkamista?

Mitä sitten tapahtui? - Miten asunnottomuus alkoi?

Kuvaile niitä tekijöitä tai syitä, joiden koet johtaneen asunnottomuuden alkamiseen?

Millaisia ajatuksia asunnottomaksi jääminen herätti? - Mitä teit?

Koetko, että asunnottomuuden alkaminen olisi voitu estää jotenkin?

3) Asunnottomuus

Kuvaile, millaista elämä oli asunnottomuusvaiheen aikana?

Kuvaile, millainen oli tyypillinen päiväsi?

Missä yövyit tai hoidit päivittäisiä asioita?

Käytitkö joitain asumiseen liittyviä tai asunnottomille suunnattuja palveluita

- koetko niistä olleen sinulle apua?

Millaisten asioiden koet, vaikuttaneen asunnottomuuden jatkumiseen?

4) Asunnottomuuden aikana saatu tuki / apu

Saitko asunnottomuuden aikana apua tai tukea mistään / keneltäkään?

Puuttuiko kukaan asunnottomuuteen?

5) Asunnottomuuden päättymisen

Mihin asunnottomuus lopulta päättyi?

Mitkä tekijät tai syyt koet auttaneen asunnottomuuden päättymiseen?

Auttoivatko jonkinlaiset palvelut asunnottomuuden päättymiseen? (jos, millaiset?)

Miltä ajatuksia asunnottomuuden päättymisen herätti?

6) Asunnottomuuden jälkeen

Mitä asunnottomuuden jälkeen tapahtui?

Millaista elämä on nyt?

Oletko saanut apua palveluista myös asunnottomuuden jälkeen? (jos, millaisista?)

Koetko asunnottomuuden olevan vielä uhka jonain päivänä?

7) Asunnottomuuspalveluiden kehittäminen

Millaisista asumis- tai asunnottomille suunnatuista palveluista koet olleen apua?

Millaista tukea tai apua olisit toivonut lisää?

Miten mielestäsi asunnottomuutta voitaisiin ennaltaehkäistä?

Miten Tampereen kaupunki voisi kehittää asumiseen liittyviä palveluitaan?

Liite 3. Teemahaastattelukysymysten runko 2.

Haastattelurunko - Asunnottomien yö 17.10.2017

1) Taustatiedot

Haastateltavan ikä ja sukupuoli?

Asunnottomuuden kesto?

2) Asunnottomuuden alkaminen

Millainen elämäntilanteesi oli ennen asunnottomuuden alkamista?

Minkä koet johtaneen asunnottomuuden alkamiseen?

Olisiko sen voinut estää jotenkin?

3) Asunnottomuus (polku)

Millaisia vaiheita asunnottomuuteesi on kuulunut?

Millaisten asioiden koet, vaikuttaneen asunnottomuuden jatkumiseen?

4) Asunnottomuuden aikana saatu tuki / apu

Onko kukaan puuttunut asunnottomuuteen?

Millaisista asunnottomille suunnatuista palveluista olet saanut apua, oletko?

5) Tulevaisuus

Millaisena näet tulevaisuuden asunnottomuuden jatkumisen kannalta?

Millaiset tekijät / palvelut voisivat auttaa, että asunnottomuus päättyisi?

6) Asunnottomuuspalveluiden kehittäminen

Millaisia asunnottomille suunnattuja palveluita tai apua kaipaisit lisää?

Miten mielestäsi asunnottomuutta voitaisiin ennaltaehkäistä?

Miten Tampereen kaupunki voisi kehittää asumiseen liittyviä palveluitaan?